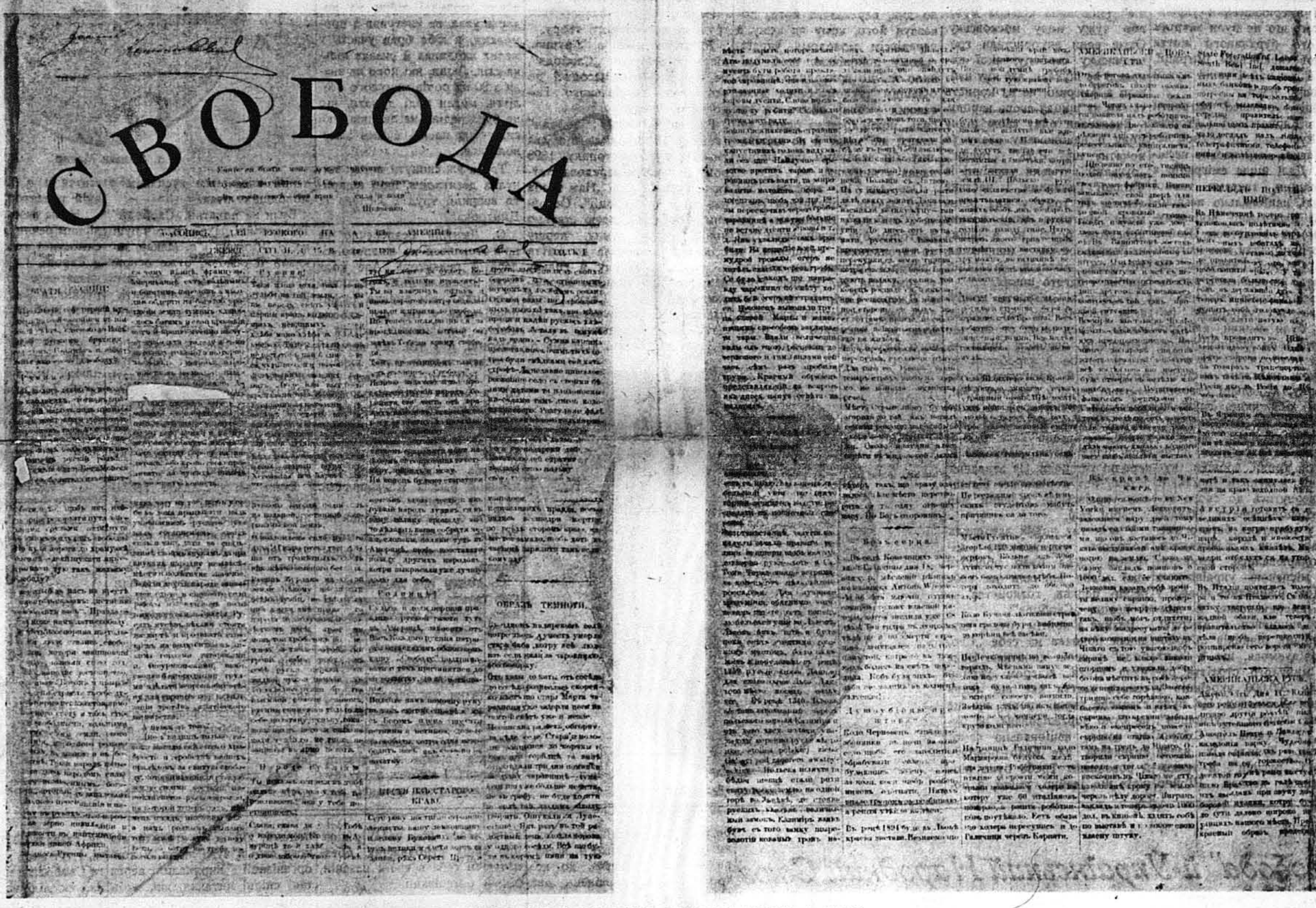
СВОБОДА · SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ЩОДЕННИК · UKRAINIAN DAILY

РІК LI. Ч. 179. Джерзі Ситі, Н. Дж., середа, 15-го вересня 1943. | No. 179. Jersey City, N. J., Wednesday, September 15, 1943. VOL. LI.

ТРИ ЦЕНТИ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ. ПЯТЬ ЦЕНТІВ ЗА ГРАНИЦЕЮ ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ АМЕРИКИ. Тел. „Свободи": BErgen 4-0237. 4-0807 — Тел. У. Н. Союзу: BErgen 4-1016 THREE CENTS IN THE UNITED STATES OF AMERICA. FIVE CENTS ELSEWHERE.

1893 Пятьдесятьліття "Свободи" 1943

СВОБОДА

ПЕРШЕ ЧИСЛО СВОБОДИ: СТОРОНА ПЕРША І ДРУГА

50 Років на Народній Службі

„Прийміть і повитайте, яко свою", відізвався перший редактор „Свободи" першими своїми словами до українського громадянства в Америці, випускаючи тому 50 років перше число Свободи.

І прийміть та повитайте її в дні, коли вона скінчила 50 років своєї праці, як свій рідний і власний труд та здобуток, відзиваємось сьогодня до сучасного громадянства. І пригляньтеся її трудам і здобуткам, себто самим собі. А що ми робили і чим ми були в Америці — то є в Свободі. Що ми відчували — є теж у ній. Чого ми не доконали, чи що зруйнували, чи що думали робити — теж знайдете у ній. Може те все неповне, може тут і там недоповіджене, або не цілком справедливо переказане, але якеб воно не було — це ще найвірніший образ українського народнього життя в Америці. Бо де тільки була яка громада українських діяльних людей — є вони в Свободі. Де тільки щось творилося у загально- народньому значінню — воно є обговорене в Свободі.

З цього боку Свобода сповнила в американсько-українському життю таку службу, якої ніхто другий не виконав, а навіть не міг виконати, що навіть природне, бож вона була довго першою і одинокою ґазетою американських українців. Тому до неї треба заглядати і з неї пізнавати довгі роки давнього життя української іміграції в Америці, бо іншого джерела нема. Без неї, не можна вірно представити і тих основ, на яких те життя повстало і розбудовувалось, ні пізнати справедливо, хто і які заслуги положив для нашого тут розвою, не тільки на народному полі, але й на інших.

Відзиваємось в отсей ювилей „свободи" до цілого нашого громадянства, бо „Свобода" була і є громадською установою. Такою вона була вже на самому початку, як зачав її видавати о. Грушка, що був її першим редактором і ніби власником. Такою вона є нині, коли її видавцем є У. Н. Союз. Наш загал її ніколи за ніщо інакше не мав. І саме ось та свідомість, що вона є такою установою, заставляла її завжди глядіти на різні американські чи українські справи і проблєми, з широкого загального становища, як пристало на народній часопис, що повстав не для якоїсь ґрупи чи організації, а призначений для загальної народньої служби. Ось той характер „Свободи", що його видно з перших чисел часопису, задержаний і досі, оскільки це можливе, бож життя наше тепер куди складніше і ширше ніж було тому 50 років.

„Свобода" як загально-народня ґазета ставить на першому місці — загальне добро. А тим самим не може всім догодити. . . Тому і приходилось їй на протязі свого існування переживати різні конфлікти, зводити різні боротьби не тільки з ворогами, що є поза українським громадянством, але з різними гуртками чи особами в самому громадянстві. Ті конфлікти бували такі важкі, що вони булиб знищили „Свободу", якби не те, що народня маса через своїх найкращих представників свій часопис в найтяжчих крізах не опускала, а давала йому моральну і фінансову піддержку.

Ось так вдержувалась і розвивалась Свобода. І так дожила свого 50-літнього Ювилею. Ось і тому це може не так 50-ліття Свободи, як святкування 50-ліття української народньої праці в Америці. Бож про зорґанізовану таку працю можна говорити доперва від заснования Свободи і Українського Народного Союзу, що повстав рік пізніше від неї.

Ось та народня праця була оперта на тій засаді, яку проголосив перший редактор Свободи в першому її числі, коли наводив слова Спасителя, що „Істина освободить вас". Одна правда може дати нам свободу — написала тоді Свобода, а вказуючи на поневолений український нарід в краю, додала:

„Жидам послав Бог Мойсея як освободителя з єгипетської неволі, — нам його не пошле, коли нарід сам не буде дбати про те, щоб якнайскорше розірвати пута і повними грудьми відітхнути свіжим повітрям свободи".

А супроти українського народу в Америці поставила собі Свобода тому 50 років ось таке завдання:

„. . . просвіщати український нарід, боронити його честь від нападів ворогів, вказати на дорогу до поступу, до цивілізації, до добробуту", а далі „сохраняти віру, обряд і мову".

А як вона це виконала чи виконує — це вже справа осуду громадянства.

Початки "Свободи"

Дуже мало вже живе українців у Злучених Державах, які памятають початки часопису „Свобода". Старші українці в Америці це переважно іміґранти з останніх років перед минулою світовою війною, отже 50 літ тому вони ще жили у Старому Краї. Вони ще памятають, як це було пів століття тому у їхніх рідних сторонах, і певне радо бажалиб дізнатися, як це було в тім часі в Америці, як це було в 1893 році, коли вперше появився на американськім континенті український народній часопис „Свобода".

Про це можна дізнатися з річників „Свободи", від 1893 року, які зберігаються в редакції „Свободи" в Джерзі Ситі, Н. Дж., в тімсамім місті, де 50 років тому „Свобода" прийшла на світ.

Кілька перших річників „Свободи" найцікавіші для історії американських українців, тому що це були зачатки молодого бурхливого життя молодої української іміґрації, в такій далекій і такій чужій українцям землі.

Перші українські іміґранти були з Карпатської („угорської") Русі, тоді ще темної, непросвіченої, національно несвідомої. Далі йшла еміґрація з Лемківщини, таксамо темної ще тоді, національно несвідомої, й переважно побаламученої москвофільством. Щойно за нею прибували вже іміґранти із Східної Галичини, ще тоді мало просвіченої, але національно більше свідомої.

Майже всі українські іміґранти були селяни, хлібороби. Дома вони знали рідне село, або потрохи й сусідні села, також недалеке містечко з ярмарку, а дальші сторони держави хіба якщо служили при війську. До Америки вибіралися з „тісноти" на землю. Їхали на заробітки, щоб придбати трохи грошей, купити, чи докупити землі, й знову вернутись до свого села й господарювати. Одначе вже й у початках багато зміняли свої пляни. Тут вінчалися, загосподарювалися, зживалися з місцевою українською громадою, вживались поволі у життя американське, й плянували лишитися в Америці.

З перших річників „Свободи" довідуємося, що в 90-их роках минулого століття було коло 200,000 українців у Злучених Державах. Це було загальне число „угорщан", лемків, і русинів із Східної Галичини. Лучила їх назва „Русь" і „русини", й греко-католицька церква. Щойно пізніше зачали прибувати й іміґранти з російської України, й ті привезли ще назви „Росія", „русский", а теж православя. Попри те, що „лучило" українську масу в Америці, були також великі різниці, які її розеднували. Головні різниці походили із старокраєвого державного поділу.

Просвіта, єдина лише просвіта моглаб була зборoти ті труднощі й привести до національної свідомости й до обєднання розєднану ще в Европі українську масу. Так було з іншими національностями в Америці.

Але для цього треба було, щоб українці визнавали передівсім одну свою рідну мову й одну національну назву. Та лідери „угорщани" й „русскіє" власне подбали, щоб цього не було, але навпаки, щоб накинути українцям, або їхнім окремим ґрупам, мертве „язичіє" (мішанина кількох мов), або чужу мову московську. Отже вони використали громадянську свободу, якої поправді не шукали, але яку найшли в Америці, не на користь тільки на шкоду свого народу.

Визнавали одну свою рідну мову й національну назву (з початку ще „Русь", „русин", „руський") тільки українці із Східної Галичини і частина лемків. Й тому у них рідна мова відіграла таку велику просвітну ролю, як в інших національностей, наприклад, литовців, поляків, італійців, арабів, і багато інших.

Українські іміґранти прибували молоді але вже дозрілі віком. Перед ними стояли ще передівсім особисті цілі — найти працю й заробляти на прожиття й евентуально на закупно землі у Старому Краї, пізнавати новий край та вжитися, а також громадські завдання — орґанізувати ще й своє рідне життя, церковні й народні установи. Це завдання великі, без порівнання більші ніж український селянин мав у своїм селі.

У всіх тих нових завданнях молодого українського іміґранта треба було просвіти якої місію приняли на себе перші церкви, товариства — й перша „Свобода".

Велике а притім трудне завдання приняла на себе „Свобода" у своїх початках. Вона мала стати лідером українського життя яке ще ледви ставляло перші кроки, яке ще не було зорґанізоване, не було навіть національно самовизначене, але було розбите й розєднане. Треба було піонірів що ідейно, уміло, з по-

о. Григорій Грушка

святою взялись би до діла.

І ті піоніри найшлися.

Ми сьогодні може й не вміємо як слід оцінити значіння, труду й посвяти тих перших піонірів, щирих патріотів, тому що це покрите сутінками минулого. Але те минуле слід тепер наново привести на світло дня, переказати його, показати його, кому як кому а передівсім молодому українському поколінню, щоб оцінило те, що приходило з найбільшим трудом, серед дуже важких умовин життя та зусиль, поки досягло осягів великих, які може й не видавались би великими без порівнання з минулим.

Ось дня 15. вересня 1893 року зачала появлятися ґазета „Свобода". Видавцем і редактором був український греко-католицький священик, **о. Григорій Грушка.** Він мешкав у домі при 247 Варрен стріт в Джерзі Сити, й там була друкарня й редакція часопису. Була це „часопись для руського народу в Америці".

Був добрим проповідником, тому писав у „Свободі" передові статті наче проповіді, живі, палкі, які закінчував своїми власними стихами.

Запал редактора у його перших статтях розбудив духа серед українського загалу до орґанізованого життя.

Почин, запал у безкориснім труді це основа його твору.

Друга заслуга о. Грушки, після оснування „Свободи", це почин в тім часописі до оснування Українського Народного Союзу.

Вже в 4 числі „Свободи" (вона тоді виходила що два тижні) з 1. листопаду 1893 року, появилась передова стаття о. Грушки п. з. „Нам треба народной орґанізації". Основник „Свободи" своєю статтею кинув першу думку, першу ідею яка покликала до життя — сьогодні велику й сильну народню орґанізацію, Український Народній Союз, який нарік теж святкуватиме 50-ліття свого існування.

За ці два великі діла імя о. Григорія Грушки прославилось по вік в історії американських українців.

Скоро працю о. Грушки переняв на себе молодий тоді український греко-католицький священик, **о. Нестор Дмитрів.**

Новий редактор взявся до праці більше ділово. Він старався пізнати й перестудіювати усе, про що приходилось писати, й писав із досвідом і знанням. О. Дмитрів був ще тоді новик в Америці. Одначе він багато їздив, подорожував. Бував не лише в містах Злучених Держав, але обїздив також Канаду, побував і там довше, а потім ділився тим, що пізнав і знав, з читачами „Свободи". Колиб не його праця в часописі, багато подій і відомостей булиб пропали для історії українців у Злучених Державах і Канаді.

Багато з нас що приїхали до Америки вже перед першою світовою війною, памятають ще пок. о. Нестора Дмитрова, старшого, тихого священика. Пок. о. Дмитрів підчас минулої війни не подорожував, не виступав з промовами, а хіба брав участь у малих сходинах й сказав кілька слів. Люди, які його не знали з 90-их років минулого століття, могли тоді думати, що це була недіяльна людина, яка сиділа на плейзі й цим задоволялася.

Треба аж скинути порох минулих десятиліть, щоб відкрити великий труд і заслуги о. Дмитрова.

О. Дмитрів безперечно не приготовлявся на жадного лідера й редактора. Але коли доля передала йому редакцію „Свободи", він виявив талант провідника у тім, що схопив цілість українського життя в Америці, й у тім, що перший старався надати плян українській іміґрації в Канаді. Те, що в інших національностей переймали на себе уряди й держави, й іноді не досягали мети, узяв на себе один молодий священик, о. Нестор Дмитрів, і сповняв своє завдання в межах можливостей, уміло й успішно.

Після о. Дмитрова обняв редакцію „Свободи", теж молодий тоді священик **о. Степан Макар.**

О. Макар мав письменницький талант. Писав живо й цікаво, а іноді й жартівливо. Він писав статті, оповідання, повісті, драми, спомини, навіть написав самоучок анґлійської мови. Старався заповнити усі недостатки українського друкованого слова в Америці.

І він виконав теж великий труд як піонір-провідник українського життя у Злучених Державах. І він теж затих був у старших літах, неначе змучений надмірним зусиллям у молодших літах.

Були це початки „Свободи". Три покійні патріоти, о. Грушка, о. Дмитрів і о. Макар, поклали її основи, отже основи української преси й просвіти на американськім континенті.

Хто читає річники „Свободи" з 90-их років минулого століття, історію початків життя американських українців, мусить з признанням згадати про їхні заслуги, а притім дивуватиметься на розмах і ширину їхньої, так здавалось би, непомітної праці, на широкі пляни починів і трудів, які принесли значні осяги.

Вони не закладали ґазети для бизнесу, ані не працювали для бизнесу, а тільки для ідеї, для громадської справи українців в Америці, не забуваючи притім і України та її долі. Були вони патріоти, щирі демократи, й поступовці. Ґазета із самих зачатків стояла за демократію й за поступ за добро й за права робітників.

Й коли „угорщани" чи мадярони, служили ворогам мадярам, а москвофіли ворожій Москві, „Свобода" перша підняла прапор самостійної України.

В 44 числі „Свободи" з 12. грудня 1894 року, появилася стаття п. з. „Руська доля", в якій редактор писав:

„Наша ґазета від днесь буде вірним речником ідеї о независимости і волі руської країни в Европі, і буде непідкупним вказателем дороги, по котрій русини в Америці мають ступати, щоб стали провідниками руської свободи, і дали перші свою лепту на престол отчини, котра зажадає від нас матеріяльної помочі в годині возстанія і боротьби за волю".

Це були перші слова „Свободи" в обороні волі й самостійности України, неначе заповіт її першого редактора для майбутніх поколінь.

Володимир Лотоцький.

о. Нестор Дмитрів

"SVOBODA" (Ukrainian Daily).
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays, Mondays and holidays by the Ukrainian National Association, Inc., at 81-83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911 under the Act of March 8, 1879.
Accepted for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917 authorized July 31, 1918.
Письменний текст оголошення має бути в адміністрації 48 годин перед появою числа, в котрім оголошуючий хоче мати своє оголошення.
За оголошення редакція не відповідає.

о. Степан Макар

Д. Галичин.

"Свобода" й Український Народний Союз

Дожили ми 50-ліття української ґазети в Америці, звязаної якнайтісніше з цілим нашим народним життям, а зокрема з У. Н. Союзом, з його повстанням і розвоєм. Хочу згадати за одну сторінку діяльности і впливу Свободи, а саме за ту, що відбилась і відбивається далі на У. Н. Союзі. А є на те важні причини, щоби за ці речі заговорити і їх нашому громадянству і ченству У. Н. Союзу пригадати.

На зборах відділів У. Н. Союзу, на орґанізаційних Союзових нарадах чи на зборах головного уряду, а навіть на конвенціях У. Н. Союзу, нераз уже підносились голоси поодиноких членів, відділових або й головних урядників, чи також конвенційних делеґатів, які твердили, що У. Н. Союз може обійтись без свого орґану Свободи. Ці голоси можна було почути при різних нагодах, а найчастіше тоді, коли ходила мова про заплату за Свободу. Тоді можна було почути такі твердження, що якби так члени не були обовязані платити за Свободу, то Союз міг би краще розвиватись, міг би успішніше конкурувати з ріжними асекураційними компаніями щодо висоти асекураційної премії. Були і такі голоси, щоби Союз давав Свободу членам безплатно, в дарунку, або щоби зовсім занехав її видавати. Вкінці були ще навіть і такі голоси, які підносили, що Свобода не тільки що нічого не помагає щодо розвитку У. Н. Союзу, але навпаки, ще навіть йому шкодить, коли порушує, наприклад, такі питання, на які не всі члени погоджуються. Очевидно, ці останні, це були голоси тільки деяких одиниць і не мали нічого спільного з думками й бажаннями загалу членства, але все таки вони були.

Порушені тут питання є настільки важні, що варта над ними якслід застановитись, та пошукати на них відповіди в цих фактах, які нам дає 50-літня історія існування Свободи.

Отже в першій мірі треба ствердити, що Свободі належиться перша й головна заслуга в тому, що У. Н. Союз взагалі був зорґанізований. Ця заслуга така велика, що навіть можна сказати, що колиб не Свобода, то може Союзу зовсім не булоб. Бо нігде інде, а тільки на сторінках Свободи зродилась ідея заложення У. Н. Союзу. Ще 1. листопаду 1893 року, тодішний редактор Свободи о. Грушка, у своїй статті під наголовком — „Нам треба народньої орґанізації", — писав таке: „Як є потрібна для риби вода, для птаха крила, як спрагненому вода, як голодному хліб, як накінець кожному треба повітря, таксамо й для нас, розсіяних тут українців, треба народньої орґанізації, то є такого братства, такого всенародного товариства, до котрого кожний українець, деб він не був, деб далеко не жив, повинен до цього братства, до цеї великої української родини, фамілії, належати".

Таким братством, такою народньою орґанізацією, цією великою українською родиною, став саме У. Н. Союз, який основано вже в кілька місяців пізніше, бо 22. лютого 1894 року. А коли вже зорганізовано Союз, то в самих початках його існування, кожне число Свободи було присвячене майже вповні справам У. Н. Союзу. Бо початки Союзу були незвичайно трудні. Тодішні іміґранти не мали найменшого розуміння ваги такої орґанізації та потреби обезпечення. І так Свобода число за числом вияснювала ці потреби, вчила наших іміґрантів першої азбуди орґанізаційного життя, описами ріжних нещасних випадків та прикладів з дійсного життя звертала їх увагу на конечність обезпечення, переконувала їх, а нераз і благала та просила, щоб вони дбали про свою рідню, про своїх найближчих, обезпечуючи себе в своїй власній, рідній орґанізації.

І не легке завдання мала тоді Свобода з розбудовою У. Н. Союзу. Українського робітника, що приїхав тут зо села, де він не мав нагоди пізнати значіння орґанізованости, не тільки було трудно затягнути до орґанзації, але він навіть ворожо ставився до всяких орґанізаційних починів. Він, наприклад, уважав місячну вкладку за обезпечення як якийсь податок, який на нього хоче хтось силою наложити. Та саме завдяки Свободі, завдяки її статтям, вияснюванням, закликам, які постійно появлялись на її сторінках, удалось з часом перебороти цю байдужність, заскорузлість, темноту, а то й нераз вороже наставлення до всякої орґанізації, а зокрема до потреби обезпечення. У. Н. Союз почав поволи зростати в силу та обєднувати чимраз більше наших іміґрантів.

Та цей розвиток Союзу був позначений частими крізами, ріжними перешкодами та колодами, які йому ставили під ноги свої й чужі люди. У лоні орґанізації виринали нераз такі спірні питання, які, якби не писання та розяснювання даної справи в Свободі, булиб напевно довели орґанізацію до руїни. Повстала, наприклад, у самих початках кріза спричинена москвофілами, які конечно хотіли перебрати в свої руки цілу орґанізацію, та ця кріза скінчилась викиненням москвофілів зо Союзу, але не скорше, аж доки Свобода не звела з москвофілами довгої і важкої боротьби. Опісля переходив Союз важку крізу з причини зміни назви й знов ця кріза закінчилась побідно для орґанізації, бо зміну назви Союзу переведено так, як це пропаґувала Свобода, а саме, з Руського Народного Союзу на Український Народний Союз. А вже найтяжчих кріз зазнавав Союз тому, що він хотів ступати вперед завжди з духом часу, та старався заводити в себе такі реформи, які відповідалиб кожночасним вимогам певного й модерного асекураційного бизнесу. І тут Свобода ставала Союзові до помочі, і тут знов найбільша заслуга Свободи в тім, що вона знала, як підійти до членів, як вияснити їм потребу даної реформи, та переконати їх, що дана реформа є для їх власного добра, для забезпеки їх власного гроша, для забезпеки та вдержання цілої орґанізації. От такий підхід до справи зо сторони Свободи помагав дуже багато Союзови переводити потрібні орґанізаційні реформи, зміцнювати себе цими реформами та ставати поступовою і модерною обезпеченевою орґанізацією.

А коли говорити про збільшування Союзу новими членами, про його зріст з маленького товариства в велику сильну орґанізацію з десятками тисяч членів, то й в цім випадку львину частину цього зросту треба завдячити таки Свободі. Бо Свобода була для Союзу одиноким середником, при помочі котрого Союз міг відзиватись до американських українців та закликати їх у свої ряди. Свобода була для Союзу в такій орґанізаційній

(Докінчення на стор. 10-тій)

„Свобода" й Америка

У звичайній балачці в Україні „Свобода" звичайно називали американською Свободою. Робили це передусім зо зовсім практичної причини: хотіли відрізнити її від іншої газети тої назви, що в три роки пізніше стала виходили на українських землях. Люди, що мали нагоду заглянути в нашу „Свободу", ще будучи в старім краю, могли переконатися, що вона заслугує на назву американської не тільки з того формального боку, але й з більше суттєвого боку, бо своїм змістом.

У старім краю тільки люди, які мають до часописів спеціяльний інтерес, могли найти всю „американську Свободу" для себе цікавою. Для звичайного читача не могли представляти інтересу не тільки новинки про Україну чи Европу, що були кілька тижнів старі, але навіть невідомі там вісти про Америку, бо вони трактували всяку справу зо зовсім іншого становища, ніж це робила би старокраєва газета. Справа в тому, що „Свобода" взяла собі за ціль обслуговувати духові інтереси іміґрантів в Америці, а ці інтереси були наскрізь життєві й наскрізь практичні. Український іміґрат був зацікавлений в Америці не з чисто інтелектуального боку, а з наскрізь конечної потреби: він жив у цьому краю, він працював у цьому краю, він хотів добитися чогось у ньому. Він почував, що особисті досвіди його й його знайомих йому не дають усього цього знання, якого треба для життя в чужім краю, і він кидався за цим практично потрібним знанням на всі боки, а зовсім зрозуміло, що газета мусіла показатися йому одним з найкращих засобів заспокоїти з життям у його новім краю побуту.

Кожна газета навчає цього життя в краю, де вона виходить, на свій лад, але кожна це робить. І кожна це робить, навіть як вона цього не каже, і через те читач часто й забуває про ту щоденну працю, яку сповняє газета коло його освідомлення. „Свобода" робила свою роботу коло обізнання читача зо життям в Америці зовсім свідомо. Її редактори, від самого найпершого, були все свідомі цього покликання.

У перших редакторів ця праця просто кидалася вочі. „Свобода" бралася за це діло безпосередно, без обиняків, „без звивання справи в бавовну". Вона говорила явно, як треба жити в новім краю: які тут звичаї й обичаї, яких звичаїв треба листерігатися, які звичаї переймати, чого треба навчитися, чого забувати. Молодий іміґрант часто падав жертвою обманств і насильств, і часопис мусів і про ці небезпеки його повчити. Він мігдати легко визискатися, і часопис мусів показати читачеві, як йому від визиску охоронятися.

Необізнаний зо життям нового краю іміґрант міг легко стати нарядям для визиску інших людей, і тому часопис сповняв велику службу для всего американського громадянства, коли він показував іміґрантови, як його несвідомість можуть використувати для визиску інших людей.

Здавалося би, що в міру того, як український іміґрант зживався з Америкою, ця праця коло обізнання читача з новим краєм стала зайвою. Одначе цеї праці „Свобода" не могла спекатися й по нині, бо Америка, як зрештою всяка країна в світі, ніколи не остається та сама. Америка постійно змінюється, і ніщо так не віддає цеї постійної змінюючої країни так сильно, як її преса.

Чи хоче часопис, чи не хоче, кожна його новинка віддеркалює цей край. Кожна стаття, про що вона не писалася, насвітлює факти під певним кутом. До яких людей часопис в Америці не промовляв би, він усе буде бачити факти так, як вони виглядають його читачам в Америці, хочби їх було не багато. Через те мають слушність американські власті, коли всі часописи в Америці називають американськими, без огляду на те, якою вони мовою не писалися.

В тому розумінню й „Свобода" є американський часопис. Вона обслуговує інтереси тих американців, для котрих українська мова є найкращим засобом духового життя, як для інших американців таким засобом є англійська, чи французька, еспанська, чи яка інша мова. Вона висвітлює життя в Америці й поза Америкою з точки погляду людей, що родилися й виросли на Україні, подібно як інші газети насвітлюють його з точки погляду людей інших культур. Ні мова, ні культурні наставлення редакторів чи читачів газети не змінюють її американськости, бо Америка не стоїть на становищі виключно якоїсь одної мови чи культури і не старається нищити всі мови чи культури на користь одної. Америка дозваляє свобідний розвій усяких культур, стараючися хіба зіллити їх в одну гармонійну цілість. У цій власне роботі чужинецька преса сповняє для Америки велику службу, інколи більшу ніж та преса, що вживає англійської мови, а газети інших мов називає чужинецькими. На своїй ділянці таку роботу для Америки сповняє й „Свобода".

Heavy Jap Naval bombardment of our forces on a Pacific island destroyed our communications. Then Marine Corporal George J. Conlon went out to help lay a telephone trunk line between headquarters, the base radio and other strategic points. Caught in the open, he kept on working throughout five bombing attacks, and vital communications were restored. He won the Silver Star. Will you keep on ... in Payroll Savings?

М. Чубатий

Преса та громадянство

(В пятьдесятліття оснування часопису Свобода).

Старозавітний Ювилей.

Дожити українській пресі на еміґрації 50 літ, це неаби який осяг. Станеш було у львівській бібліотеці Наукового Товариства ім. Шевченка переглядати картковий катальог українсько-американської преси, так і звичайно на 90 відсотків українсько-американські часописи це перелетні птиці, правдиві ефемериди, як середновічною латиною привикли називати коротко триваючі неперіодичні видання. Десятка літ це вже осяг, а щож доперва говорити про 50 літ, себто про правдивий старозавітний ювилейний період, так, як було постановлено в Старім Завіті жидам, що пятьдесять літ обходити памятковий рік подяки Богу за визволення з Єгипту, з національної неволі.

Висвободження з якої неволі та яку нову волю несло оснований Свободи перед 50 літами на американським континенті?

Оснований Свободи несло українським громадянам за морем свідомість збірноти. Свобода стала для заголюканого віддуженого еміґранта, розпорошеного серед чужого середовища видимим знаком лучности. Том способом Свобода стала першим піонірем, що став гуртувати розсіяних як пісок іміґрантів в одну цілість, в одну українсько-американську збірноту. І тим способом Свобода стала органом на сто відсотків пресовим громадським органом.

Мала українська та велика світова преса.

Ця саме громадськість це найбільше характеристична черта всеї української преси в старім краю й тут за морем. Немає мабуть багато преси на світі, щоб так цілковито ставала на службу громадянства як є нею українська преса. Чому саме так? Мабуть тому, що українська преса служить сірій людині та не опирається на світі капіталу, як це звичайно є з великою світовою пресою. Світова преса, американська, чи теж велика европейська преса, спирається у великій мірі на піддержці капіталу, який її спомагає, але теж тим способом запрягає її на службу.

Велика преса в Европі та в Америці є величезна розміром. Вона дає прекрасні та скорі інформації. Та бракує її одного — повної відданости сірому громадянству. А від цього простого сірого чоловіка саме залежна українська преса в краю та за границею. Його центовими датками вона живе, томуж сірому чоловікови вона беззастережно служить.

Українська преса є ось тому в дійсности пресою простої людини.

Гордилася тим передовсім вся українська преса в старім краю, бо це була мабуть одноліі рідка в світі преса, оперта тільки на передплаті, отже на удержанні читача, а не на дорого платних оголошенях капіталістичних підприємств, що стають на 80 відсотків джерелом утримання великої світової преси. Тому теж українська преса в Европі не знала, що це є продажність, що це є посторонні невидимі закулісові впливи, що диктувалиб її напрям відповідний до бажань та інтересів дорого платного власника оголошень, що в незамітний спосіб купує пресу для своїх інтересів.

В Европі славилася з того передовсім французька преса, що уходила за найбільше продажну пресу в світі. Не багато іншими були великі пресові органи в інших краях Европи. Українська преса того не знала, а її вісім чи 12 сторінок надії були більше вартісні для громадянина ніж не рідко кілька десяток-сторінкова велика преса.

Львівське „Діло" та американська „Свобода".

Святкуючи 15. вересня 1943 вже 50-ліття американської Свободи можна бути гордим ще хочби тому, що взагалі історія української преси не надто довга. Перший український часопис появився доперва 1848 року, була це „Зоря Галицька" у Львові; отже за 5 літ доперва будемо обходити перше століття істнування української преси взагалі. Істнуючи повних пятьдесять літ Свобода стала немов центральним пресовим органом українців в Америці, тим чим в старому краю традиційно було львівське Діло, на 17 літ старше від американської Свободи. Львівське Діло обходило своє 50-ліття 1930 року. А тоді українське громадянство мало способність обрахувати, чим став український львівський щоденник в житті Західної України.

Львівське Діло було в першу чергу щоденником вповні незалежним. Пережило воно ріжні режими, одначе ніколи не стало на услугах якоїнебудь чужої влади; інтерес українського народу як цілости був у львівськім Ділі так очевидним, що ніхто про це ніколи й не сумнівався. Білі плями, що тут приходили до Америки під заголовком „Діло" найкраще свідчили, кому служила українська преса.

Оскільки на це позволяли ценазурні відносини львівське Діло ставало все речником публичної української опінії. Не поглядів партії чи якоїсь політичної групи, але інтерес цілого народу віддеркалювався у найстаршім західно-українськім щоденнику. Погляд Діла був не тільки все для українського громадянства міродайним, але також для чужих, для кожночасної окупаційної влади. Тому статті в Ділі, передовсім напрямові, статті вступні, себто редакційні, були складані все з великою обережністю, найчастіше по апробаті внутрішньої цензури співробітників.

З другого боку львівське Діло ставало все вчителем політичного та громадянського думання для західних українців. Ставала перед громадянством актуальна проблема, що робити в тій чи другій ситуації під чужим володінням, то певно читачі все находили відповідь в одному із найближчих числе Діла.

Не стаючи офіціяльним експонентом ніякої української політичної партії надії Діло ставало немов природним лучником поміж партіями та вчило громадянство думати все тільки по українськи.

Львівське Діло не було власністю ніякої установи, тільки гурта людей, загартованих у національній службі патріотів. Тому членство у видавничій спілці Діло було дуже основно перевірюване, й тільки довголітний рекорд національної незаплямленої служби відкривав двері перед аспірантом на кандидата в члени видавничої спілки Діло. Не гроші тут рішали, тільки характер та довголітний громадський рекорд. Був він чистий та несплямлений, управа спілки сама упрошувала громадського діяча в члени видавничої спілки Діло. Тим способом вже своєю організацією та членством видавничої спілки, щоденник Діло ставав правдиво громадським репрезентаційним пресовим органом української національної думки.

Опінія Діла висказана на його сторінках була вистарчаюча, щоб якусь справу зробити загально-національною або її зовсім умертвити.

Тому Діло ставало трибуною всеукраїнською. В ніякім західно-українськім часописі так безсторонно та непартійно не підходили до усіх проблем українського збірного життя як на сторінках Діла, дарма, що Діло було власністю приватної спілки громадян. Кожна здорова українська громадська думка мала там відкритий доступ. Причин цього треба шукати саме у високих громадських кваліфікаціях членів-власників, що традиційно з батька на сина ставали немов оборонцями загально-громадського підходу до кожної української національної справи.

Подібне становище займає Свобода серед американських українців. Так звикли ми були з Европи дивитися на американську Свободу впродовж довгих літ.

І дійсно Свобода має усі шанси стати таким самим органом публичної громадської опінії, понадпартійної й тільки українсько-американської. Тим легче їй це зробити, що є власністю навіть не спілки громадян, але найбільшої та найстаршої громадської установи в Америці, Українського Народного Союзу.

Громадянство та преса.

Коли досі ми говорили про пресу та громадянство, себто говорили про моральний довг преси супроти громадянства, то відверений порядок тих двох слів говорив би про обовязок та довг громадянства супроти своєї преси у пятьдесятліття істнування Свободи.

Хоча Свобода формально є власністю Українського Народного Союзу, то морально вона є власністю цілої українсько-американської збірноти. З цеї причини ця збірнота, має моральний довг супроти власного найстаршого щоденника. Говорю тільки про моральний довг, себто про обовязок з одиноким українським щоденником за океаном інтересуватися як своїм, з ним співпрацювати та рахуватися як з виразником громадської опінії американських українців. Яким живим часописом булаб Свобода, колиб так день в день напливали до неї короткі звідомлення з життя українських кольоній по всій американській землі, бо тим способом Свобода моглаб стати вірним дзеркалом життя українсько-американської збірноти.

Річ природна, що уважаючи Свободу за свій громадський орган, на громадянство спадає теж обовязок подумати про його істнування, та не тільки про істнування, але теж про розбудову. Пятьдесятлітний ювилей повинен би стати для Свободи якимсь імпозантним кроком у розрості самого щоденника. Чи стане? Це залежить від громади.

Від того, що читає „Свободу" від першого числа

Пане Редакторе! Я вже застарий, щоби братись за перо й описати Вам ту радість, яку я відчув, як прийшло до мене перше число „Свободи", присилане о. Грушкою. Але таку саму радість відчуваю, що дожив того року, що є 50-ліття річниця „Свободи". Витаю Вас усіх з тим великим святом і щиро бажаю, щоби Ви далі твердо стояли при своїм, як досі стоїте.

Олексій Шаршонь,
Шамокін, Па.

КОЖНИЙ СВІДОМИЙ АМЕРИКАНСЬКИЙ УКРАЇНЕЦЬ ПОВИНЕН БУТИ ЧЛЕНОМ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ.

Про Освітню Комісію і „Свободу"

> Коли я край свій кидав у розпуці
> І плив у незнані, далекі краї,
> Почув біль в серці, а сльози пекучі
> І очі і лиця зросили мені.
>
> С. ЧЕРНЕЦЬКИЙ.

І хто з нас не переживав того болю-туги, змальованого ось тими словами американсько-українського поета. Відчуває його лише той, що покидає все найдорожче та що знає, що не минуть його злидні скитальчого життя.

Ми відчували спершу, що таки не зможемо перенятись новим для нас невідомим життям, а лише будемо поневолі поверховно користати з нього, а в глибині душі останемось такими, якими прибули. Та згодом ми почали привикати до нових обставин, стали пізнавати один одного і краще почуватись. А вкінці почали думати, що годі нам одинцем ходити. Нам треба товариського життя, треба сходин, треба обмінюватись вістями з рідного краю. І треба церковно-громадського життя для заповнення тої прогалини, яку відчуваємо в глибині свого серця.

І так повстають наші парохії, церковні й допомогові братства. Так повстає наша Свобода. І так повстає наш Український Народний Союз. Бувало чекаєш з великим напруженням того дня, коли листонош принесе тобі твого друга, твого учителя, твоє рідне слово, Свободу. Пильно вчитуєшся у великим захопленні в кожну стрічку, в кожне слово. Це не було звичайне читання. Це була розмова з найкращим другом. Його слово підбадьорює тебе, додає тобі витривалости та заставляє до праці над собою, до самоосвіти.

Щоби заспокоїти брак відповідного матеріялу до читання, Свобода видає або спроваджує ряд популярних книжок. І з яким великим зацікавленням були вони використані охочими читачами! Цього теперішнє молоде покоління не знає, а навіть і не розуміє, бо не знає, які то були тоді часи. Ось так повставали тоді читальні. Але через брак відповідного приміщення і проводу, зачали скоро завмирати. Тоді громадсько-просвітна робота зачала зосереджуватись при місцевих відділах У. Н. Союзу. А за ними була запевнена будучність істнування вже через саму приналежність до Союзу. І був поступ через Свободу, яка загощувала до наших хат все з новим словом новим запалу. Щоби вдоволити бажання українських еміґрантів до самоосвіти, делегати на 12. конвенції в 1912 році в Вилкс-Беррі покликують до життя Просвітню Комісію, якої завданням було видавати популярний місячник та влаштовувати популярні відчити на різні теми.

До редаґування популярного місячника призначено п. Антона Цурковського, а до відчитів, покійного вже учителя Д. Андрейка, суддю В. Кнігиницького та автора цих стрічок.

Ось таким чином впродовж двох років (1913-14) влаштовано понад сотню просвітних сходин по різних місцевостях, заселених нашими людьми. Це була для наших людей у ті часи небувала подія. Всі сходини були проголошувані через Свободу та переписку з відділовими урядами. Колекти на відчитах не переводжено. Це була просвітна акція У. Н. Союзу, призначена для культурного піднесення нашого загалу. Найбільше цікавили слухачів ті відчити, які уряджувано з „Чарівною Лямпою".

Як проголошено відчити, то зараз повідомлено місцевий провід громади. Тоді священик проголошує і собі та заохочує в церкві громадян до участи, а відділові секретарі повідомляють громадян поштівками. Надходить день відчиту. Комітет іде на залізничну стацію та очікує прелеґента з „Ліхтарнею". Надходжає поїзд, а з нього, тащучи „Ліхтарню", виходить прелеґент. Його зараз обступають комітетові, беруть від нього досить тяжку Ліхтарню та примують до салі, яка вже переповнена цікавими громадянами. Тоді прелеґенти не ждали на публику як нераз тепер! На галі тишина. Всі з великою увагою слухають слів бесідника, який рівночасно оперує „Ліхтарнею". По якій годині відчит добігає до кінця, а потім наступають численні запити та відповіди, які затягаються до пізної ночі. Поведення слухачів виявляє повне вдоволення з відчиту. Питають, коли ще буде відчит в їх громаді. Видно щире бажання щось почути, чогось навчитись. Розповідають про книжочки Просвітної Комісії, та що в них їм подобається. Повторяють заклики Свободи, яка накликає: не оглядайтесь на нікого, а самі працюйте над собою. Самі накликують ставати в ряди У. Н. Союзу, читати Свободу, щоби при її допомозі пізнати справи, які повинні обходити майнерського чи фабричного робітника, щоб зрозуміти ту правду, що лише організовано разом з іншими робітниками, шляхом боротьби, зможе робітник виборити кращі умовини життя. Про все те говорилось, над усім тим дискутувалось. Як і про те, що там в Европі є рідна українська земля, але поневолена. Як Свобода у свої 50-ті роковини пише про Україну, як вона під диктаторським терором помирає, та як її загарбали окупанти розбишацьким способом, то це продовження тої оборони української землі, якої ніколи в Свободі не бракувало.

Розповідайте діточкам своїм — накликує бувало Свобода — за терпіння українського народу, як він карається в неволі. Старайтесь, українські родичі, защепити в дітях своїх ненависть до рабства, неволі і терору, а зате любов до свободи, до нашої нової батьківщини, вільної Америки. А з нею і любов до поневоленого українського народу. Старайтеся, щоби той український нарід, якого кров пливе у жилах ваших, міг виборити при вашій помочі таку свободу і волю, якою ми тішимось тут на вільній американській землі.

Чи не так уже пятьдесять років накликує нас „Свобода"? Спитаймо свого сумління, а відповідь буде тільки одна: Свобода вірна своїй назві; вона за свободу Америку; вона за свободу усім народам, а в тому і за повну свободу і для українського народу.

Боже допоможи їй ще другу півсотню літ задержати провід в нашому громадському житті, придержуючись далі її благородних кличів та ідей.

Юліян Павчак,
Бруклин, Н. Й.

Одинка.

— Ох, але з нас осли!... — говорить Петро до Миколи.

— Перепрошую тебе дуже, але я волію, щоби ти говорив в однині!

— Знаменито! Алеж з тебе осел!

КУПУЙТЕ ВОЄННІ БОНДИ

М. Мурашко

Навчала нас і організувала

До Америки приїхав я в квітні 1907 року 16-літнім хлопцем. У Бофало, Н. Й., жив тоді добрий і щирий приятель мого батька, Василь Плахта, і до нього я приїхав, а він приняв мене щиро як молодого сина свого старого приятеля. Дав кімнату і харч та купив мені нове убрання, бо з дороги остали мені тільки чотири доляри. Шукати роботи пішов я з іншими, тоді безробітними людьми, Налазившись ось так від досвіта до полудня і не знайшовши роботи, (тоді було в Америці страшне безробіття), відпочивали десь коло якоїсь фабрики або копальні каміння. Ті, що вміли вже трохи англійську мову, вичитували підчас такого спочинку в американських ґазетах усі „гелп вонтед", а також і в польських, щоб на другий день раненько бути першими там, де потребували робітника. Звичайно так було, що на другий день, як раненько ми не прийшлиб, а вже стояли робітники в лінії. Таке повтарялося довший час.

Одного разу, в часі такого „спочинку", один чоловік, що був з нами, виняв з кишені „Свободу". І каже: „А може у „Свободі" хто пошукує за робітниками? Може на сході є більше роботи?" Переглянули ми, але ніякого оголошення за робітниками того дня в ній не було.

Ось так я перший раз в Америці побачив часопис „Свободу", яку носив в той час зі собою чоловік, який, як я опісля довідався, був членом відділу 127 У. Н. Союзу в Бофало, Н. Й. Пізніше передавали „Свободу" читати нашій молоді члени тогож самого відділу, звичайно в неділі коло церкви, в тій цілі, щоб, як нам тоді казали, молодь вчилася, як їй треба поступати, щоб не пропасти в чужім організаційнім морю, в якім справді пропало вже тоді дуже багато наших людей.

Українська молодь у тих часах мало приступала до У. Н. Союзу як запомогової організації через страшне безробіття, бо не мала чим оплачувати вкладок. Одначе вона дуже інтересувалася боротьбою, що її вела „Свобода" з наємними слугами російського царя і з москвофільськими ґазетами, які тоді в дуже брудний спосіб нападали на „Свободу" за її статті про те, „звідки взялись і що означають назви „Русь" і „Україна", та „як повстали москвофіли". А москвофілам помагали тоді й польські бофальовські ґазети. З ненависти до „русінуф", помагали зневажати українців таксамо як „Свєти", „Вєстніки", „Поступи" й „Правди" і теж заперечували, щоб у світі були якісь „украіньце".

Українська молодь у Бофало не читала в тих часах москвофільських ґазет, бо їх не діставала, хіба лиш деколи зовсім припадково, але читала польські ґазети, які поляки в тих часах дуже напихали нашим людям. Проти зневаги українського народу і його назви відважніші з нашої молоді посилали тоді до тих бофаловських польських ґазет „протести", яких вони одначе ніколи не поміщували. Це нас так розізлило, що за те, що одного разу в 1908 році трьох нас, „протестуючи особисто", в редакції одної польської ґазети проти редактора, що не визнавав, що є на світі русини-українці як окремий нарід від москалів і поляків, мало що не опинилися на поліції, яку редактор закликав... Згадую про цю пригоду „особистого протесту" тому, що вона мене та інших заохотила до ще уважнішого читання „Свободи", а пізніше і до вступлення в члени У. Н. Союзу.

Читаючи „Свободу", всі ми зачали краще розуміти, як братися до оборони українського народу, та до поліпшення його долі там, а нашої тут.

„Свобода" була для усіх нас порадою. Вона давала поради нашим молодим бизнесменам, як їм треба вести бизнес, яких засад придержуватись. А покупцям українським, що не купують в українських бизнесменів, вона прикладами старалася доказати, що „привезений із краю звичай не мати довіря до свого" треба залишити, „бо це не по американськи".

Помагала вона добрими порадами і українським фермерам, котрим доля судила працювати і жити на своїх чи чужих фармах. Праця на фармах в Америці, писала „Свобода", в багатьох справах відмінна від праці краєвого господаря, бо кожна околиця має свої специяльности, до яких треба нашому чоловікові навикнути і їх навчитись. Бо можна бути фермером з діда прадіда, а не вміти фермерувати як треба. Отже і в цій ділянці радила вона шукати знання в науці. Бо ліпше є навчитися добре фермерувати, ніж без знання втратити вложені у фарму тяжко запрацьовані гроші.

Багато місця присвячувала „Свобода" українським робітникам, з чола котрих — як казав д-р Ю. Чупка на вічу майнерів у Шамокін, Па., в 1899 році — „спливали каплі чорного поту на тверді скали, що над головами робітників звисали мов невблаганий меч Дамокля". Дораджувала їм вступати в правдиві робітничі організації, що дійсно помагали робітникам боротися за поліпщення їхньої долі та обороняли їхні та їхніх родин інтереси. Вона поміщувала багато робітничих голосів, що закликали українських робітників не продавати багачам власникам фабрик і копалень вугля, „своїх сильних рук і сильних хребтів" за таку платню, за яку вони могли купити тоді лиш „картоплю і сіль", а спати у брудних і холодних шопах. Голосів, що закликали українських робітників боротися чесно за здобуття такого життя, якого Линколн бажав усім. Життя, що „вартувало би більше ніж маєтки, а людина, щоби була ціннішою від доляра".

А вже найбільше неоціненої праці й труду, впродовж пів століття, вклала „Свобода", її редактори й робітники, в потребу і поширення тої організаційної ідеї, що її собою представляє Український Народний Союз. Вона затягала до цеї ідеї всіх українських робітників і громадян, без огляду на їхні релігійні чи політичні переконання, та постійно заохочувала головних і відділових урядників та членів У. Н. Союзу, щоби вони цю ідею щораз далі й ще більше поширювали та її шанували, бо вона означала розбудову нашого життя, оперту виключно на наші власні сили.

Свобода раділа зростом, дорібком та розумним і чесним веденням У. Н. Союзу. Завзято обороняла велику Союзову родину і її добро від різних її ворогів. Відбивала різні наступи на У. Н. Союз, особливо в тих часах, коли дехто не хотів погодитись з тим, щоб „заложене народом і для народу, оставало в руках народу". Вона вірила, що „під народним прапором" У. Н. Союзу, як гуртувалися так і далі будуть гуртуватися всі свідомі американські українці". А тим, котрі інакше думали, казала: „Хто хоче нової організації, хай собі її здоров закладає". Навіть ще додала таке: „більше організацій — більша сила народня і більше загального добра. Одно другому не вадить".

Пів століття існування „Свободи" й Українського Народного Союзу, сорок два тисячі його членів і сім міліонів їхнього спільного майна — це для Союзовців найкраща заплата за їхню віру в ті ідеї та шляхи, якими ми йшли та ідемо, та які завжди боронили і далі боронити будемо.

ПРИВІТ З КАНАДИ ПІОНІРОВІ Й ВЕТЕРАНОВІ — "СВОБОДІ"

„Свобода" тим для канадійських українців цікава, що вона обслугувала у перших роках наших переселенців до Канади. Українська імміграція до Канади почалася у 1891 році, та повним розгоном йшла вже так десь два-три роки пізніше. Приїздили наші переселенці сюди, та не легко їм у старшім віці було вчитися англійської мови. Англійська мова дуже відмінна від української. Та дуже то крута для українського язика англійська вимова, особливо для таких, що не мають змоги вчитись цеї мови від таких, що її добре знають. Розуміється, що тепер вже й англійська мова для українців легка, — бож всяка мова легка до науки, коли її чуєш вже змалечку. Тому, що така тяжка була англійська мова для наших перших переселенців до Злучених Держав і Канади, то й не доступними були для наших перших переселенців до Злучених Держав і Канади часописи в англійській мові. Ну, а всяка людина прагне знати, що в світі діється. Тож коли куди до Канади прийшло число американської „Свободи", то наші люди читали його просто наперебій. Коли таке число „Свободи" перейшло через кілька десять мозольних рук, то просто з нього самі залишки лишалися... Але й таку зношену „Свободу" далі передавали до свіжих рук... Ще недавно я бачив уважно збережений примірник отакої зношеної руками „Свободи" десь так з року 1893-го чи 1894-го в одного нашого фармера-ветерана близько містечка Давфин у Манітобі.

А що перший український канадійський часопис, „Канадійських Фармер", почав виходити в Канаді аж в 1903-тім році, то до того часу, через 10 літ, американська „Свобода" була в дійсності й українським часописом для українських переселенців у Канаді. Канадійські українці містили в „Свободі" й свої дописи, віршові спроби, тощо. Ба, що більше — американська „Свобода" була дуже популярною в Канаді ще й понад десять наступних літ. Уже в часі першої світової війни, у роках 1914 і 1915-тім, і я був уже майже постійним читачем „Свободи". Учитель наш у публичній школі в Гарленд, Манітоба, на імя Дмитро Кушнірук, передплачував багато українських часописів, між ними теж і „Свободу". А що він дбав пильно, щоб ми, його учні та учениці, знали добре й українську мову, та щоб були добре познайомлені з українськими справами, то визичив нам українські книжки до читання та майже що дня приносив цілий оберемок українських та англійських часописів. Між тими часописами, памятаю добре, чільне місце занимала „Свобода". Приходила десь що два дні. І ми, учні публичної школи, читали ці часописи. Читали залюбки й „Свободу". Я ще й досі бачу ясно в памяті деякі картуни з того часу, що були в „Свободі".

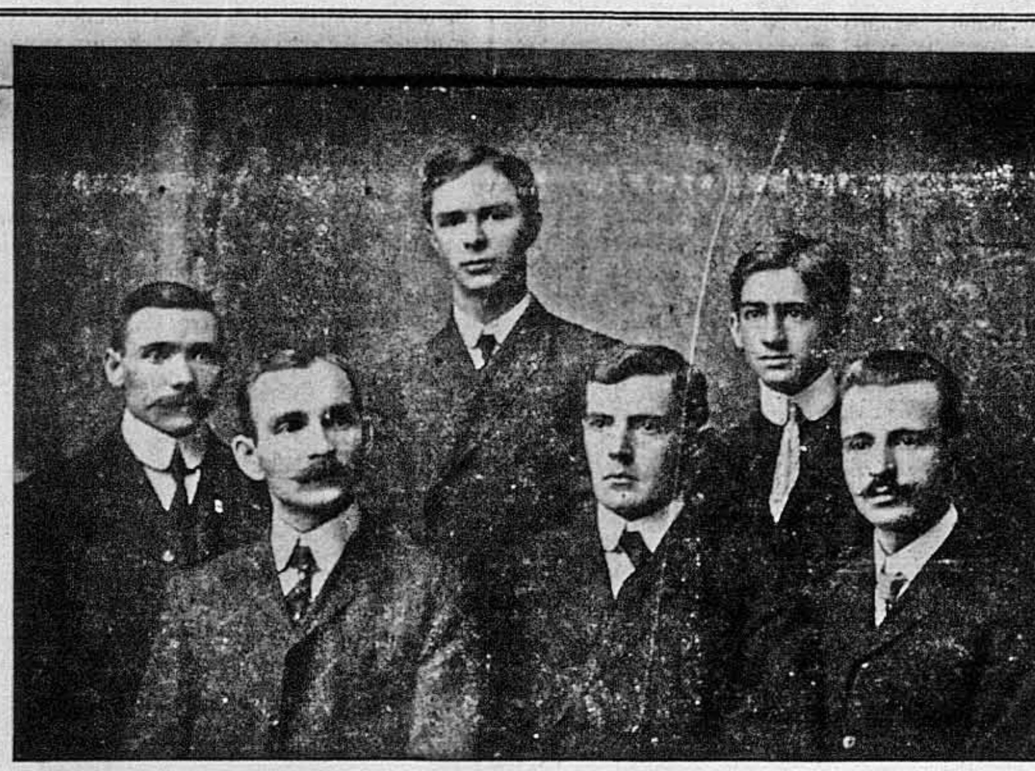
Опісля, вже як учень середньої школи та студент університету, читав я „Свободу" в Інституті ім. П. Могили в Саскатуні. Колиж згодом почав працювати в редакції „Українського Голосу", то „Свобода" вже була в мене постійним гостем. А в ближчі стосунки увійшов я з „Свободою" в 1941 році, коли став постійним дописувачем до „Свободи".

Що я люблю в „Свободі", то це є те, що її редактори та запрошені співробітники дійсно зацікавлені в ході українських світових та американських і канадійських подій і на підставі такого знання пишуть дуже цікаві та доцільні статті, витворюють нові погляди на хід подій, тощо. Я люблю те, що завжди мають на думці добро загальне, що дбають щиро про американську землю, а заразом завжди мають тепле серце і для поневоленої України. Додаткове число „Свободи", що видаване англійською мовою, завжди має багато добірного матеріялу про культурне надбання українців. Як, наприклад, молодь наша тепер захоплюється читанням „Чорної Ради" в майстернім перекладі на англійську мову п. С. Шумейка редактора англійської частини „Свободи".

В перших часах нашої імміґрації до Північної Америки гідно сповняла „Свобода" свою ролю піонірки-просвітительки, а тепер удостоїлася провідного місця між ветеранами-часописами. І будьмо певні, що доживе „Свобода" ще й того часу, що повитає український нарід, якого право на самостійне життя так гідно обороняє, з перемогою України як незалежної держави в колі поступових та демократичних держав світу. Дай то, Боже, щоби така хвилина прийшла якнайскорше!

Вінніпеґ, 2. вересня 1943.

О. Івах.

ПЕРЗОНАЛ „СВОБОДИ" З 1903 РОКУ (з фотоґрафії, надісланої п. В. Гришком): Перший ряд зліва: Андрій Савка, завідатель друкарні; Іван Ардан, видавець і редактор; Жигмонт Бичинський, співредактор. Другий ряд зліва: Василь Гришко, Іван Свала, Петро Маційовський — складачі.

Піонір з своїх спогадів про "Свободу"

Мені попадала в руки Свобода, коли я ще був у старім краю. Привозили її повертаючі з Америки еміґранти, а часами дехто присилав почтою до села. Я захоплювався а м е р и к а н с ь к о ю Свободою більше, як Свободою, що виходила у Львові, а яку я передплачував. Мої родичі і сусіди любили слухати новинки і оповідання про життя наших людей в Америці, що я їх читав їм з американської „Свободи".

Я приїхав до Америки 4-го травня 1899 р. маючи тоді 22 роки. Перший „руський" часопис, що попав мені тоді в руки, був Американскій Рускій Вєстнік, в домі Павла Матяша, батька пані Анни Боївка (бувшої головної радної У. Н. Союзу) у Маганой Плейн, Па. Вєстнік друкувався тоді кирилицею (тепер друкується латинкою). Читаючи той Вєстнік, писаний незрозумілою тарабанщиною, мав я враження, що читаю Псалтир при помершім. Цей часопис був цілком незрозумілим для наших імігрантів. А Свободу я знайшов у мого краяна Трофима Драбика, котрого я навчив читати в старім краю і це було для мене великою сатисфакцію. За пару тижнів я поїхав до Нортгемптон, Пенсилвенія, де дістав роботу в цементовім млині, а як дістав першу „пейду", то зараз записав собі Свободу, що виходила тоді в Мавнт Кармел, Па., а яку редаґував о. Стефан Макар. Від тоді читаю Свободу постійно 44 роки. І є вона для мене і тепер така інтересна, якою була тоді, коли я приїхав з Галичини.

У мене нема старих річників Свободи, але я пригадую собі, як вона була передше редаґована. Якби хто з молодої ґенерації перечитав старі числа, а не був обзнайомлений з освітою тодішніх наших імігрантів, то закинув би редакторам витрату часу на різні дрібнички. Та редактори мусіли підходити до читачів в міру їх освіти, а Свобода була редаґована для „найменшого брата". Ішло про те, щоби він її розумів і з неї учився так, як дитина в школі. Були там поміщувані окрім редакторських статтей — всі казки, оповідання, гуморески, іміґрантські пісні. Та найбільше подобалися тоді читачам гумористичні вірші Чалого (Сави Чернецького).

Були поміщувані ще й дописи про церковні торжества, про аматорські вистави, про шкільні іспити. Писалося згодом теж і про робітничі справи і про майнерські юнії. Те все цікавило тодішних читачів і вони поволі привикали до читання трудніших артикулів.

В редакційних статтях велася полеміка проти мадяронів і москвофілів як запроданців українського народу. Тяжка була праця тодішніх редакторів, щоб просвітити і освідомити затуманених москвофільством іміґрантів, особливо з Лемківщини. Лемки, навіяні московською заразою від своїх отців духовних в старім краю, були доброю поствою для царських аґентів в Америці. На щастя прибули тоді до Америки названі москвофілами попики-радикали, що взяли в свої руки Свободу і посвятилися для неї. Кромі своєї праці, яку давали Свободі даром, докладали ще й своїх грошей, щоби покрити дефіцити друкарні, яка тоді ще не оплачувалася.

В часі мого приїзду до Америки я знав ось таких „попиків-радикалів": Микола Стефанович в Питсбурґу, Іван Констанкевич в Шамокін, Стефан Макар в Мавнт Кармел, Іван Ардан в Олифанті, Нестор Дмитрів в Трой, Н. Й., Антін Бончевський в Ансонії, Павло Тимкевич в Йонкерс і живучий ще Микола Підгорецький в Джерзі Ситі. З тими всіми священиками я мав нагоду познайомитися на шестій конвенції У. Н. Союзу, яка відбувалася в червні 1900 р. в Питсбурґу.

По питсбурській конвенції перебрав Свободу Іван Ардан до Олифанту. Вона там виходила три роки, аж в році 1903 перенесено її до Скрентону. Треба ще згадати, що окрім Ардана редаґував тоді Свободу ще й прибувший з Галичини о. Микола Струтинський в роках 1902-1903. Він видавав також гумористичний часопис „Осу". Від 9-го жовтня 1902 до 10-го жовтня 1903 р. вийшло 14 чисел „Оси" на 8 сторінках друку з ріжними ілюстраціями і карикатурами. Замітні в ній були гумористичні „Листи Йошка до Дюра", писані о. Макаром, схоплені з життя угорських русинів. В листопаді 1906 р. перенесено Свободу до Ню Йорку.

Як довголітній читач Свободи, мушу признати по щирости, що Свобода служила і служить вірно американській землі й завзято боронила й боронить український нарід та його право на свобідне й самостійне життя. Вона поборювала цареславне москвофільство, вона бореться і тепер з новомодним комуністичним русофільством. Ідеольоґія Свободи від початку до тепер іде по витиченій дорозі вірности американським ідеалам і допомоги українському народови визволитись з неволі й збудувати свою власну державу.

Василь Гришко,
Алентавн, Па.

Зрозумів

Лікар: Та признайтеся, скільки пете денно пива.

Хворий: Та так від десять до двацять великих.

Лікар: Та що з вами, хочете себе цілком знищити?!

Хворий: Е, ні, пане докторе, за мене платить завжди хтось другий...

Хай живе Золотий Ювилей "Свободи"!

Пів століття Ти ширила просвіту між нашим народом. І дбала про поліпшення долі робучого люду. Ломила Ти не одну тяжку скалу, промощуючи нам шлях до кращої будуччини. Пів століття Ти була нашим провідником: робітникови, фермерови, бизнесменови.

Пів століття Ти боролась з усіми нашими торогами. Пів століття усувала колоди, що їх клали Тобі свої й чужі, прямуючи до правди і поступу без ляку і зневіри.

Пів століття Тебе валили, щоб і сліду з Тебе не остало. А не стало сліду з тих, що Тебе колись валили, як і не стане сліду з тих, що Тебе тепер пробують валити.

Ти не кривила душею, хоч так много було й є таких, що хотілиб Тебе викривити. Ти боронила і бориниш правду і вказуєш на добрий і простий шлях, якщо тільки хто хоче ту правду пізнати і той шлях добачити.

Служилась не кому іншому, а тільки нам, і служиш далі нам, нашим дітям і внукам. Лавровий вінець Тобі від нас за Твій труд.

Тим, що в „Свободі" працювали, а їх уже нема між нами, хай Їм буде земля легкою як перо і тепла згадка від нас. А тим, що тепер працюють, щасти Їм Боже, щоб щасливо далі йшли тим самим шляхом. Знов тим, що по них прийдуть, щире побажання, щоб ішли слідами своїх попередників.

Десятки тисяч рук беруть Тебе кожного дня, шукаючи в Тобі поживи, а Ти це відчуваєш і кормиш їх здоровим кормом. Пів століття відбирає Тебе українська жінка, ждучи рано на порозі своєї хати, як листар має переходити. А як робітник вертає вечером з тяжкої праці, то чи зараз не витається з Тобою?

Вміщуючи історичні оповідання чи статті з гадками за наше минуле Ти навчила нас пізнати самих себе, своє минуле, і піднесла нас духово.

Ти вносиш в хату, в родину, щастя, бо повчаєш, як треба чесно жити і як виховувати нам дітей, щоб з них люди були.

І в кожний час, коли наступають чорні хмари на український нарід в старім краю, Ти не вагаєшся брати той нарід в оборону і постояти за його слушні права. Болієш його муками і шукаєш кожного часу способу, як йому помогти дістатись на волю.

Як 28-літній Твій читач витаю Тебе з Золотим Ювилеєм від себе і всіх тих, що так, як я відчувають та ідуть таким самим шляхом, на який Ти вказуєш, з вірою, що Твоя правда переможе та що на тій вільній землі доживемо ще тої хвилини, коли сонце волі й свободи засяє також і над українською землею.

Теодор Малик,
Філядельфія, Па.

— Алеж добродію, вже давно зробив я вам убрання, а до цієї пори я не дістав від вас заплати. Тільки часу трачу, так далеко ходити до вас, а ви ні чичирк.

— Підождіть трошка, пане майстре. Якраз перепроваджуюся на мешкання ближче вас, то буде вам лекше до мене приходити.

Спомин про "Свободу"

Скільки різних переживань, скільки різних пригод і негод, скільки журби і радощів містить в собі Пів Століття. Пятьдесять літ в людини це поважний вік, та його вартість залежить від того, що за тих пятьдесять літ дана людина зробила, чим відзначилась у своїм життю. І як людина святкує свій ювилей, так само святкують ювилеї різні установи та організації. При таких ювилейних святах підносимо звичайно заслуги людини чи якої установи, згадуємо різні переживання, журби та радощі, вертаючи мимохіть далеко, в минувшину, в молодість. Переглядаємо цей довгий шлях і здається заглянулиб у кожний куточок людського серця, щоб там знайти ці спомини і подати їх як доказ корисно пережитих літ.

Ціла заморська Україна вітає пятьдесятьліття нашого часопису „Свобода". Як людина, дійшовши до пятьдесяти літ стрічалась з різними радощами і журбами, так і наш цей одинокий щоденний голосник за час свого пів століття перейшов неодну радість і неодну журбу. Роздумуючи над тим і мені насуваються різні спомини.

Вертаю ось так далеко в минувшину, і рідні сторони, де саме я у перве стрінула нашу тоді ще молоденьку „Свободу". Літом, в 1908 році, загостив Український Народній Театр до мойого родинного міста Теребовлі. Тоді я була артисткою в цьому театрі уже більш року. Сталось так, що відомий тоді український народній діяч, о. Волянський, що саме тоді вернув з Америки, запросив нас, себто кільканацять українських артистів, до себе в гостину. На квасне молоко — до сусідуючого з Теребовлею невеличкого сільця Застіноча, де він був парохом.

Пішечки ми йшли лісом і полями. Жнива наближались, а о. Волянський був добрий господар. Та казав, що має ще трішечки часу перед жнивами, щоби погостити в себе українських артистів.

У просторій світлиці ми застали заставлений стіл. Чорний разовий хліб, сир, сметана, а в гладущиках квасне молоко. По цій оригінальній гостині почалась бесіда про всячину, а дальше про цей загадочний край — Америку. А з тим і про українське життя у ній. Много цікавих річей розповідав о. Волянський про цей казковий край, а вкінці торкнув справу драматичних кружків.

Нам, як працівникам української сцени, отця справа була мабуть найближча і дуже цікава. Дехто розпитував про режісерів, диріґентів, тощо. Для більшого пояснення о. Волянський, відчинивши свою повну книжок шафу, добув звідтіль з пів сотки чисел „Свободи". Та поглянувши на неї, вона здавалась мені тоді мало інтересна. Аж ось о. Волянський вказує нам на театральне оголошення: „Нещасне Кохання" — під режісерією — Володимира Малієвича. Поглянувши на це, я скрикнула радісно: „Таж це мій брат!" І схопила цю Свободу і почула, як у цій хвилині вона стала мені чимось близьким, рідним. Кілька разів я прочитала це оголошення, а брат мій, разом із „Свободою", виріс до небувалих розмірів. Я навіть відважилась прохати о. Волянського, щоби мені подарував це число, та на жаль він відмовився, бо — говорив — складає собі числа на річники.

Ось так я у перве запізналась зі „Свободою".

Минуло півтора року, знов у пізну осінь 1909 року театр, перебуваючи у Стрию, давав вистави в салі Української Бесіди. Там між іншим була теж і читальняна кімната. Одного разу, переходячи через коридор, я заглянула до читальні. Бачу повні шафи книжок, а на одній стіні, окремо, оправлені у тростинові рямці висіли різні часописи. Було це зранку і читальня була порожна. Мене щось потягнуло до тих часописів і я стала їх уважно розглядати. І раптом — є, є — вирвалось мені уголос. І я зняла з гачка знайому уже мені „Свободу". Пильно переглядала сторінки, але про мойого брата нічого не знайшла. Ніколи не забуду цього інциденту. Я сіла і зачиталась у „Свободу" і забула за увесь світ. В якомусь то дивному місті — читала я — грали „Капраля Тимка". І усі знаменито грали. Артисти, що брали участь у цій виставі були мені зовсім не знані. І я дуже здивувалась, чому то наш театр не грає Капраля Тимка. Десь в іншому місті, читала я далі, основували якийсь тоді мені незрозумілий „відділ", теж мені незнаного якогось Руського Народного Союза, а в Ню Йорку сварились за якесь товариство мабуть за „Жеребецьку Любов", оскільки собі тепер пригадую. Ось так прочитала я цілу „Свободу" і нараз зірвалась, повісила „Свободу" на кілочок, і погнала горі сходами на пробу. А там на моє нещастя пробу вже кінчили. Директор Осип Стадник, поглянувши авторитетно на свій золотий годинник, строго промовив: Малевичівна, дві корони кари! Як можна так довго спати?!...

Аж ось в 1910 році, в маю, чудові Чернівці на Буковині! По одній з театральних проб, моя сестра з мужем (Юрчаки), я, та ще дехто з наших артистів, пішли на перекуску до української гостинниці п-а Стернюків. Точно не памятаю, чи котре із них були в Америці чи когось там мали, але тямлю, що там теж попала мені в руки уже знайома „Свобода". І яка втіха! Там були оголошення „Сватання на Гончарівці" і знова мій брат режісером! І рецензії про „Запорожця за Дунаєм", а мій брат фіґурує в головній ролі! Цієї „Свободи" я вже не випустила з рук і таки випросила її у п-ва Стернюків собі на спомин. Вечером цю „Свободу" я принесла до ґардероби і показувала її усім. Переходила вона з рук до рук, були різні завваги тощо, а один з артистів з Великої України — Лазар Шевченко — думав, що я пренумерую цю ґазету. І сказав: Усе це дуже цікаво, усе чудово, та ви панно Юльцю напишіть їм, щоб вони там в Америці називали себе українцями, а не русинами! Довго я держала цю „Свободу" у свойому альбомі як спомин, а в 1913 році приїхала з нею сюди, до її рідного краю. І аж тут вона мені десь розгубилася... Та вскорі тут, в новому краю „Свобода" стала мені вже необходимою. І не тільки мені. Тисячі з нас звикли до неї, як до щоденної поживи. Коли щось сталось і листонош не приніс „Свободи" один день, тоді наче чогось бракувало. Великою і конечною потребою була для нас „Свобода" завжди, а особливо в початках нашого тут побуту, коли ми не знали читати американських часописів. Через її віконця ми тоді бачили, здавалось, цілий світ.

Не булоб справедливо, колиб у це пів століття поминути і цю велику прислугу, яку „Свобода" давала українським жіночим орґанізаціям, а особливо Союзови Українок Америки. Маю те щастя, що я була одною з перших, що з років 1920 почала поміщувати різні відозви та звіти з праці жіночих кружків в Нюарку: З самогож початку оснування С. У. А., як централя, так пізніще відділи цеї орґанізації завжди знаходили місце на сторінках „Свободи". Згадаймо хочби перший конґрес СУА в 1930 році; цілі шпальти „Свобода" заповнювала тоді справами цього конґресу. І скільки статтей сама редакція просвятила орґанізації СУА! А цеж, — таки мусимо признати — мало корисні впливи на змагання нашого жіноцтва. На один тільки рік ми відійшли від неї і притулились до другої ґазети, але скоро назад повернулись, а вона приняла нас добродушно, без найменшого слова докору, як пристало на вільну демократичну трибуну, яка вповні визнає свобідний індивідуальний розвій. Підношу цей факт, як членка СУА з вдячністю, бо колиб ми не мали тієї „Свободи", тоді хто зна, чи розвинувсяб СУА до тих розмірів, як це є тепер.

Та не тільки СУА користувався прихильністю Свободи, але на її сторінках знаходили приміщення різні установи. Всякі відозви, поклики в різних народніх справах, від найбільших до найменших, усе це переходило через Свободу. Громадська праця, як: театральні вистави, всякі грошеві збірки інвалідам, Рідній Школі, жертвам повені, Радіові Години, а вкінці Червоний Хрест, продажа Воєнних щадничих Бондів та много много інших справ в теперішніх воєнних зусиллях Америки порушувалось на сторінках Свободи і тому Свобода є наче зеркалом, справжнім відбитком нашого життя. Вона, як і весь наш нарід на цій землі, вірно служить американській землі, але й дбає теж і за українську справу.

Та теж памятаймо, що за плечима Свободи стоїть наша братня орґанізація Український Народній Союз, який зосередив в собі через свої відділи усе наше національне і громадське життя. Не малиб ми цеї братньої орґанізації, ми давно булиб розгубились в американському житейському мôрі. Тому радіймо і шануймо Український Народній Союз і стараймось про його розріст, бо це наш народній добуток.

Але щож властиво є ця Свобода?

Звідкіля беруться ці рівненькі рядки, хто дає їм ідею, напрям? Хто старається за те, щоб ці дрібні рядки були повні життя, щоби були інтересні, та щоб тягнули нас до себе? — Ось ці довголітні працівники українського слова! Вони то впродовж того півстоліття викрешували іскру народнього життя. Вони клали невсипущі старання, щоб ця Свобода була правдивою поживою для ума читачеві. Вони, ці редактори, давні й теперішні, вкладали у цю Свободу своє серце й душе, свою енерґію, знання. І так передавали це широким масам нашого народу. І їм теж, як заслуженим працівникам, належиться у цей важний мент подяка за цю довголітню працю. Як довголітня читачка і дописувачка Свободи підношу ці заслуги наших народніх працівників і з нагоди цього історичного моменту бажаю їм кріпкого здоровля і витривалости до дальшої праці. Бажаю їм, щоби далі були вірні Америці й далі памятали за долю поневоленої України, бо так поступати, значить іти слідами — Свободи".

Юлія М. Шустакевич,
Дітройт, Міш.

Чи не марнотравність?

Це скандал, каже злосний шотляндець, мій син є такий марнотравний, що носить окуляри на обидвох очах, хоча з них одно є скляне.

"СВОБОДА"

(Спомин і гадки молодого імігранта з нагоди її 50-літнього ювилею).

При кінці березня 1936 року довелось мені, в дорозі до Нового Світу, перебути кілька днів на широкому Атлянтійському океані. Загуділа сирена по-раз-третий і корабель рушив поволі везучи між іншими мене у далеке, мало відоме. Я стояв на чердаку; ніхто не махав до мене хустиною. Заходило сонце, купалось у воді... Я глядів на полудневий схід, даремно шукав на овиді за верхами зелених Карпат... За мною осталась прекрасна Ґуцульщина, Бойківщина, карпатське підгіря, де я прожив два повні роки, далеко осталось рідне село над Дністром, на краю урожайного Поділя, батьківська хата, безжурні дитячі літа... Не чути було дзвонів, що так радісно гомоніли підчас Великодніх Свят... Там далеко і чим-раз дальше лишалось всьо рідне, просте та своє, любе. Я доодивляв столицю Данії, Копенгаґу, та рівночасно думав-мріяв коли то нарід, якого я був і є крихіткою, — буде от-такий господарний і просвічений як данці.

Я вперше опинився не лише на широкому морі, але і серед чужих людей. Від филь віяло холодом і на душі робилось холодно, думи роїлись...

Чи ще побачу батьків старенькких, стріху рідненьку, братів, друзів? На очах росли сльози і канули в холодну глибінь...

Я не встидався їх...

І поверталась гадка в будучину... А що там в Америці, чейже і там найду своїх, придбаю приятелів.

Сім літ уплинуло від того часу... Багато бачив за той час, багато научився, багато людей здибав, своїх і чужих. І приятелів найшов. Одного придбав таки на другий день по приїзді до краю свобід. По покріпляючому сні в добрих людей у Стемфорді, по смачному сніданню, мені довелось стрінути деяких визначних людей з нашого громадянства в Злучених Державах. І майже відразу мова зійшла на пресу.

Якіж наші часописі маєте, чи є може й який щоденник, цікаво питав я. І довідався, що є одинокий щоденник під назвою „Свобода".

Недовго потім листонош приніс почту і тоді я вперше запізнався „з найстаршим українським часописом на Вільній Землі Вашинґтона", як це наші люди люблять висловлюватись.

„Свобода" — як влучно дібрана назва; свобода — яке милозвучне слово для українця; таж ми за свободу, за волю боролися віками!

І думки мимоволі полинули в далеке минуле, у війни, бої завзяті, криваві з азійськими ордами, з Московщиною, Польщею... за волю.

Пригадалось недавно минуле якто Січові Стрільці йшли до бою „за Україну", за її волю, за свободу...

Український Щоденник... читав я його і з цікавістю глядів за вістями з „краю", та вичитував те, що діється на американській землі, чи в світі.

І відтоді я здибався із „Свободою" частенько, а пізніше, здається таки по році мойого побуття в Америці, я уже став членом Українського Народного Союза і „Свобода" приходила вже кожного дня, крім неділь.

Читати її було раз мило, а нераз дуже сумно, бо ґусточасто приносила вона похмурі наче осіння днина вісти про „замучений, розбитий" український нарід, про його змагання до самостійного життя і його страждання...

Приятеля пізнати в біді, каже наша народня пословиця в подібний спосіб, як давні римляни казали: доки ти щаслив, то і приятелів маєш багато, але як настануть нужденні часи, будеш самітний.

І таке трапилось у мойому життю, що я опинився серед „чужих", хоч кілька літ працював серед своїх людей... Від серпня 1939 року листи від рідні, від приятелів в старім краю перестали приходити. А тутешні знакомі, здавалось, відцурались, забули за своїми клопотами про мене і нераз скука-туга наче змія огортала ціле єство...

Читав я тоді Франкове „Відцуралися люди мене"... І двічі на день заглядав до почтової скринки за листом. І двічи приходилось мені повтаряти за Шевченком на засланню: І знов мені не привезла нічого почта з України.

Та був у мене вірний приятель і тоді. Кожного дня я находив у почтовій скринці „Свободу". Це вона лучила мене із нашим американським життям і з українським світом. З неї довідувався я, що ділось там „на ясних зорях, на тихих водах" та й тут по наших громадах. Нераз була вона для мене одинокою розрадою...

Кілька разів я зміняв місце побуту, повідомляв Редакцію і „Свобода" появлялась звичайно на третій день з моєю новою адресою. Кілька разів я бажав поділитись з кимсь радістю чи злиднями, не так моїми як нашими. Мовляв, коли поділимось нашим щастям із приятелем, то щастя наше подвоюється, а як розкажемо йому про наше горе, то воно маліє до половини, бо хтось наче взяв частину нашого тягару на себе... І тоді писав до „Свободи" допис, чи статтю.

Кожна нормальна людина, що не є якимсь ґенієм, ні диваком - відлюдком, любить товариство. Хоче, як то кажуть, вийти між людей, своїх людей. І ділитись з ними гадками. Я не міг того зробити, не мав часу — нагоди, а пишучи до „Свободи" — мені здавалось, що я отсе говорю з кожним, що читатиме мої рядки. А коли я тим рідким дописуванням влю до чийогось серця хоч дрібку любови до чогось нашого, — так я собі думав — то тим зроблю добре діло. За ось ту нагоду, що мені її дала „Свобода", я їй щиро вдячний.

Мушу також признатися, що хоч довго ходив я до школи, то проте я таки багато дечого навчився із „Свободи", читаючи її не одні повні глибокого змісту статті. А читаючи з увагою можна багато навчитися із доброго часопису. Останніми часами читаю запопадливо „Борислав Сміється", повість, Івана Франка, із життя галицьких нафтових робітників. Я читав цю повість тому кільканацять літ та бачу, що не зашкодить прочитати клаптиками і другий раз. Іншим разом, отак для розривки, читав і... Тарзана, якусь ґумореску, чи дещо про ґрипу, або глядів, чи хто із знакомих не попрощався із цим світом, а деколи навіть сам собі вибирав. погребника, що почувається до обовязку оголошуватись у свойому часописі. Находив я у „Свободі" теж і поради для старших, молодих, жонатих і самотніх бурлак. Одним словом всячину, як у добрій крамниці.

Думаю, що „Свобода", видаючи одно число в тижні в англійській мові для родженої тут молоді, виконує працю великої ваги, бо виховує наше молоде покоління. Ми добре здаємо собі справу з того, що багато з нашої тут. родженої молоді пропадає для нас, нашої церкви, цурається всього, чим її батьки гордились. Не маємо своїх шкіл — тож не дивно, що наш цвіт вяне, нидіє і облітає мов пустоцвіт із деревини. Наші браття в Галичині боролись за ту Рідну Школу, оподатковувались добровільно, а тут? Дав би Бог, щоб ми прозріли під тим оглядом. Ми не думаємо будувати України тут в цьому краю, що пригорнув нас як сиріт. Але сором нам, як наші діти не знають нічого про край їх батьків. Цеж свідчить про нашу слабість... Правда, в нас є оправдання на всьо, але історія осудить нас за це.

„Свобода" сповняє свій обовязок і під тим оглядом; багато молодих читає „Віклі" і таки дещо запамятає із нашої історії, довідається про славних прадідів, дізнається, що і в нас є перлини красного письменства, такі як „Чорна Рада", „Мойсей", і т. д. Читає молодь переклад „Чорної Ради" — Панька Куліша і може по раз перший запізнається із характерами козаків. А „Чорна Рада" є одною з найкращих повістей в українській літературі; її можна читати кілька разів і за кожним разом находимо в ній нову насолоду. теж і сам вибір повісти до перекладу був дуже влучний.

З перекладів Шевченка, Франка і інших велитнів нашого народнього духа молоді американці, що в їх жилах пливе українська кров — пізнають, що і український нарід мав славних великих людей. А на уривках з Історії України — таж молодь вчиться про славне минуле українського народу, пізнає, наприклад, що Україна була властиво першою демократією в Европі, що українці не переставали боротись за свободу. І, хоч-не-хоч, у неї, в тої молоді, будиться пошана до народу, що з нього вийшли її батьки, а та пошана є початком любови. Отже добре зерно кидає сівач — „Свобода" — і багато з тих зерен кільчиться, прозябає і приносить плід.

Сказав хтось, що часопис є дуже подібний до театру, а саме, щоби жити, він мусить подобатися своїм читачам і це якраз доводить його до упадку, морального занепаду, бо замісць бути апостолом красних і взнеслих ідей, він стає слугою людських похотей, пристрастей, уподібнюєсь до пустої дівчини, яка хоче приподобатися за всяку ціну.

Такий часопис є великою небезпекою для своїх читачів, для суспільности. Наполеон І. мав сказати, що більше треба боятися чотирьох ворожих часописів ніж тисячі баґнетів. Та мені здається, що він не доцінював ваги преси; баґнетом можна вбити тіло, але зла преса, лихий часопис вбиває духа. Як капля води пробиває грубу камяну плиту тим, що часто на неї паде, так і преса, формує характер свого читача. Під її впливом він зміняється непомітно.

Памятаймо, що не всьо, що надруковане є добре.

„Вчіться люди! Мудра книжка скаже вам багато з того, що колись другими і посіяно і пожато. Тільки ви не озивайтесь у книжках на кожний голос; геть відкиньте чорний кукіль, вибирайте чистий!" — писав Яків Щоголів у свойому „Тестаменті" ще 1883 року.

І те саме відноситься і до часопису. Щоб отак вибирати, то читач просто мусів би бути мудріший від редактора, а воно не часто так є. По тій причині на редакторови спочиває велика відповідальність.

Читаючи „Свободу" кілька останніх літ, я не находив в ній порнографії, неморалі, не находив нічого такого, що виходило би на шкоду нашого громадянства. Вона не гетьманська, не католицька, не православна, не соціялістична — вона просто українсько-американська. Находжу в ній статті писані вченим з титулом доктора, українським професором на вигнанню, священиком, лікарем, майнером, робітником, музиком, адвокатом чи інжиніром. І на мою думку так воно і повинно бути, по демократичному. Нам усім треба всіх зусиль доложити, щоб Америка війну виграла, та щоб український нарід по цій війні знову не став тяглом у „бистроїздих поїздах" своїх сусідів, може знову на довгі сотки літ.

А тепер, якеж є наше відношення до нашої преси взагалі і до „Свободи" зокрема? В старому краю наші люди дорожили своїм друкованим словом; я нераз бачив в читальнях, коло кооператив, чи то таки в селянських хатах гуртки людей, — один читав, а інші, деякі неписьменні, слухали понапинавши шиї. Таке ділось із часописами і книжками. І нераз мені хотілось намалювати отакий образ, що представляв би жажду знання — свідомости серед нашого „простолюддя". Там дорожили книжкою, бо ту книжку нераз забирано підчас ревізій, там любили свій часопис, що часто появлявся із великими білими плямами з одним лише словом посередині „сконфісковано". І інтересувались тими конфіскатами і неграмотні, що не розуміли, або не вміли вимовити навіть того слова і казали „скопистковано" (копистка — кухонний знаряд). І я не сміявся з них за таке перекручування „вченого" слова; навпаки, подивляв їх журбу по причині тих білих плям.

Отже там в „краю" один читав, а десять слухало. Якжеж є між нашими людьми тут за морем? Я не бачив білих плям у „Свободі" чи в інших газетах, але я також не бачив отаких гуртків на галі, в клюбі.

Таки замало інтересуємось своєю пресою. Нераз часопис робить лише таку прислугу, що в нього завивається сендвічі... Не погніваєшся читачу-друже, що жартом хочу правду сказати, а ті, що моглиб погніватися, не будуть цього читати. Здається мені, що „Свобода" має більше передплатників як читачів, та це не її вина. Многі не читають, бо не вміють, інші не читають, бо відвикли, байдужі. „Чудною і неприродною здається нам грамотня людина, що живе без книжки" — казав Шевченко. Але таких людей є ще багато...

Та многі таки читають. І „Свобода" таки робить свою роботу серед нашого громадянства, а знаю це з досвіду.

Як наше громадянство засвідчить свою вдячність для свойого щоденника у його пятьдесятьлітній ювилей — не знаю. Я бажав би, щоби він, у чесній, витривалій народній праці прожив ще других пятьдесять літ та жив хоч так довго, як довго житимуть часописі інших національних ґруп! А вже доконче, щоб дочекав тої радісної хвилі, коли зможе подати нам чи тим, що прийдуть по нас, радісну вістку про вільну, свобідну Україну.

Олекса Бойків.

Добрий приятель

Знаний французький письменник Моліер тяжко захорів. По довгих тижнях недуги вийшов на вулицю і стрінув приятеля.

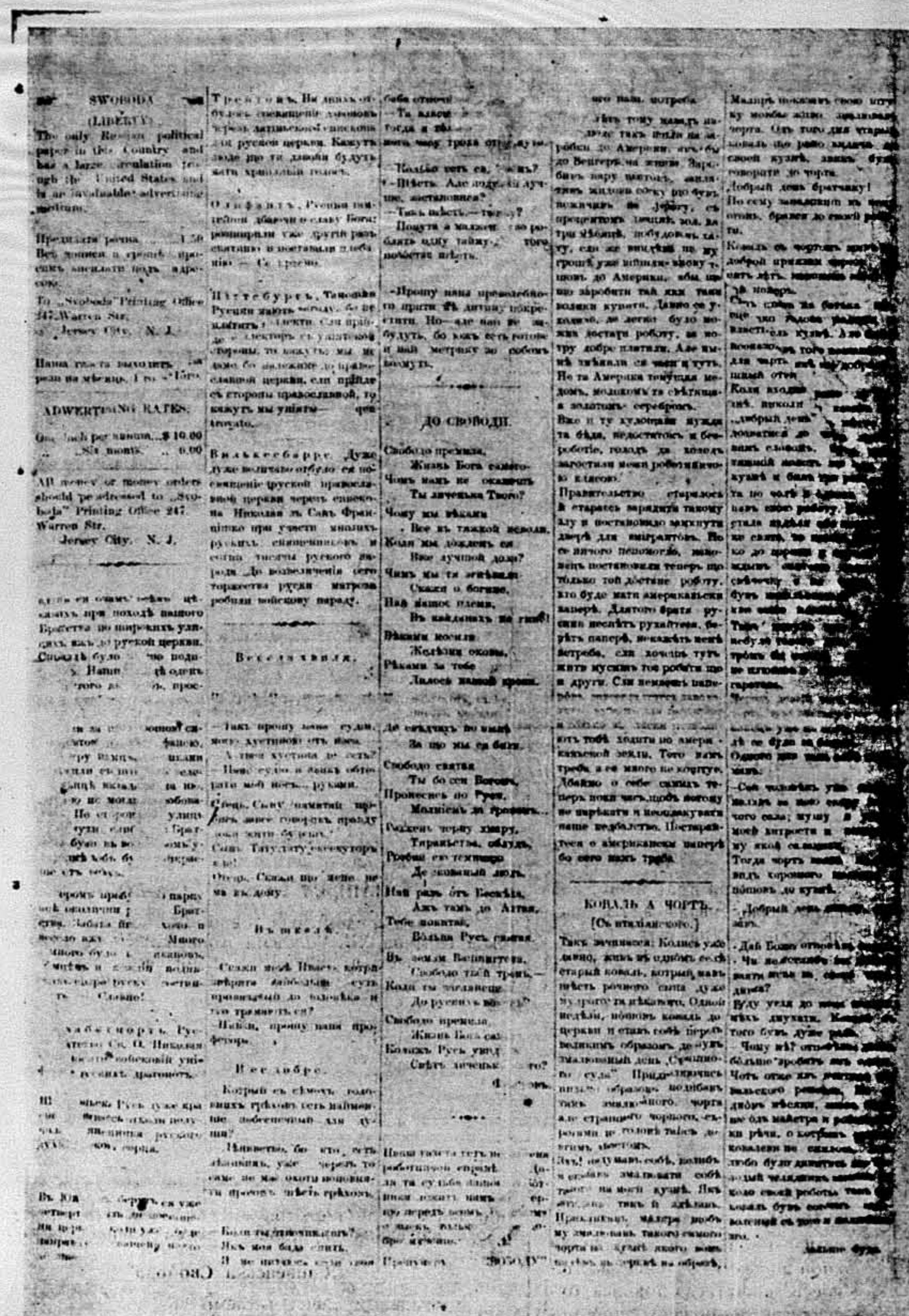
— Гей, Моліер, каже той, то ви ще жиєте, а я думав, що ви вже давно померли?

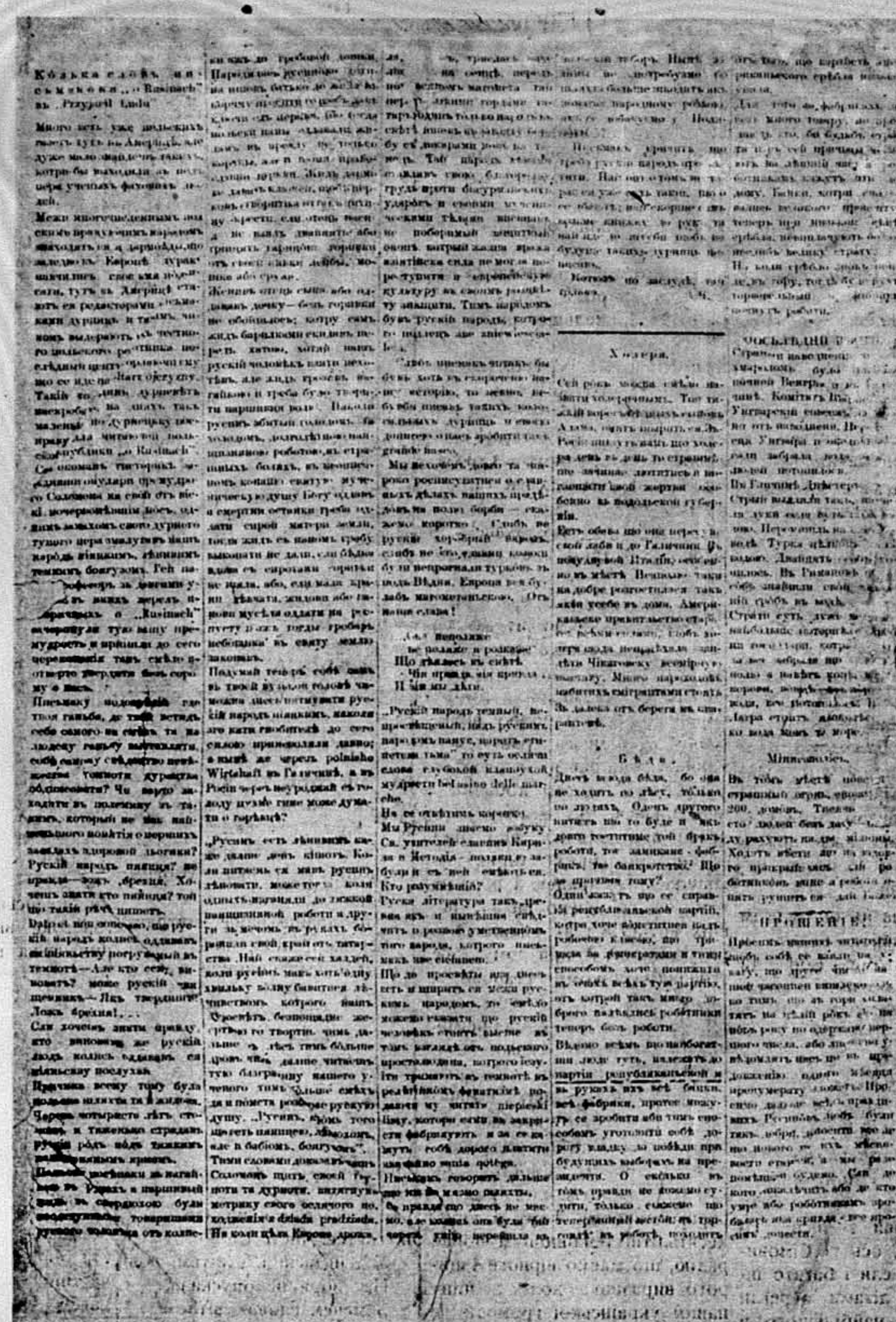
— Так, то з вас добрий приятель, коли не прийшли навіть на мій похорон!

Індійська мудрість

Є безпечніше потягнути тиґра за хвіст, як звернути жінці увагу на її перший сивий волос.

В КОЖНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ХАТІ ПОВИНЕН ЗНАХОДИТИСЯ ЧАСОПИС „СВОБОДА".

ПЕРШЕ ЧИСЛО СВОБОДИ: СТОРОНА ТРЕТЯ І ЧЕТВЕРТА

Семен Демидчук.

Через “Рідну Школу” до „Свободи“

В 1910 р. зорганізовано у Львові Крайовий Шкільний Союз. Був це комітет до котрого входили відпоручники українських центральних краєвих товариств і установ, щоб у той спосіб надати йому повагу свого роду української Крайової Шкільної Ради. Його завданням було кермувати громадянською акцією за здобування нових українських шкіл в межах Австрії. Одначе тому, що добитися заснування нової школи, платної з державних фондів, було дуже важко, а в додатку йшло надзвичайно пиняво, Крайовий Шкільний Союз обняв опіку над українськими приватними ґімназіями, яких в тому часі була вже ціла десятка. Тодішне галицьке українське громадянство думало, що щоби здобути політичну волю, то треба якнайчисленнішої освіченої верстви, яка виходилаб з ґімназій та університетів і помагала в боротьбі за цю волю. Звідси головна енерґія народу була спрямована на боротьбу за український університет у Львові та закладання власними силами українських середних шкіл, головно ґімназій.

Для спопуляризування акції за такими школами послугувався Крайовий Шкільний Союз назвою „Рідна Школа" і в імени „Рідної Школи" видавалися заклики за призбирання фонду на утримання приватних шкіл. Такі заклики йшли теж до американських братів через „Свободу" і вони находили ширший відзив.

Завдяки моїй діяльности при заложенню української привтної реальної ґімназії в Буську я дістався до „Рідної Школи" у Львові на управителя бюра, а скоро потім став і її секретарем. З конечности праця секретаря обіймала передусім укладання й виконування плянів для придбання фондів на утримання шкіл „Рідної Школи". Отже скоро я ввійшов в контакт з редакцією американської „Свободи", висилаючи туди заклики, звіти й статті, спочатку про „Рідну Школу", а опісля і статті про загальне положення української справи в Галичині.

Літом 1912 р. навістили Галичину повені і ми відчули в „Рідній Школі" крізу заздалегідь. Видатки на утримання шкіл переросли силу українського громадянства і тому на засіданню Крайового Шкільного Союзу я подав проект ратувати ситуацію висилкою відпоручника „Рідної Школи" до Америки за фондами від еміґрантів. Успіх був правдоподібний, бо Український Народний Союз проголосив свою XII. Конвенцію у Вилксбері, Па., в місяцю вересню. Я був того переконання, що висилка делеґата оплатиться, коли лише союзова конвенція вислухає прохання „Рідної Школи", а в резерві оставали ще громади. Не було часу ні шукати кандидатів на делеґата, ні зволікати справи. Мені, як внескодавцеви, доручили виконати плян і я ледви встиг полагодити конечні формальности, звязані з подорожию та повідомити „Свободу" про виїзд делеґата. Корабель „Джордж Вашингтон" був останним, який я ще міг захопити, щоби прибути в час на конвенцію. Колиб не поміч о. Базюка, українського експонованого пароха для еміґрації у Бремен, я не бувби міг найти місця на перелюдненім корабли. Видко доля була сприятлива і я прибув на згаданім корабли до пристані Гобокен день чи два перед Днем Праці (Labor Day), отже ледви кілька днів перед конвенцією у Вилксбері.

Як У. Н. Союз (головою був тоді Д. Капітула) так і редакція „Свободи" (редактор Осип Стеткевич, співредактор Антін Цурковський) щиро занялися моєю справою, а редакція радо відступила мені місце на вияснення цілі, з якою я приїхав. З таким коротким підготуванням виїхав я на вилксберську конвенцію в товаристві редакторів та головних урядників У. Н. Союзу (Семен Ядловський, Денис Лабовський, Константин Кирчів).

Конвенція приняла апель „Рідної Школи" з ентузіязмом, а комісія „прохань та зажалень" поставила внесок одобрений конвенцією, щоб „Рідній Школі" на допомогу призначити $2,000. З огляду на цю ухвалу справа „Рідної Школи" відразу стала популярним кличем і вже в часі конвенції, при помочи деяких делеґатів, уложив я порядок віч в справі допомоги „Рідній Школі".

Тому, що в Злучених Державах акцію можна було вести в якій небудь порі року, мені порадили, що б я як найскорше вибирався до Канади, бо наші фармері в західній Канаді мають час і гроші лише після жнив, значить зимовою порою. Отже я обмежився на відвіданню українських громад, що лежали по дорозі до Бофало, а звідси виїхав я до Канади й відвідав тамошні українські громади від Монтреалу, (у провінції Квебек) до Едмонтону (у провінції Алберта) з повним моральним і матеріяльним успіхом.

У часі мого побуту в Канаді розвинула в стейтах працю новостворена на конвенції „Просвітна Комісія" Українського Народного Союзу (д-р Володимир Сіменович, голова; Емілія Струтинська, секретарка) і ця комісія уложила мені порядок віч, на яких я мав промовляти в повороті з Канади та проголосила відповідний заклик у „Свободі". Акція „Просвітної Комісії" багато допомогла у призбиранню жертв і їх присилано навіть з місцевостей, до котрих я не встиг прибути на віча.

У часі вічевої акції складено теж методу переводження її висилання жертв. Звичайно на вічу збирали гроші місцеві комітети „Рідної Школи", вони пересилали зібрані гроші просто до Львова. За обчисленням вийшло, що із Злучених Держав наспіло тоді на „Рідну Школу" до Галичини около $10,000, а тільки саме прийшло і з Канади. Це була на ті часи дуже велика жертва. Можна сказати, що ця жертва української еміґрації з Америки уратувала „Рідну Школу" від неминучої кризи в рр. 1912-1913.

Рідношкільну місію в Америці закінчив я з початком червня 1913 р. і після пращальної вечері в „Стайвезант Касіно" при 2. евені в Ню Йорку виїхав з поворотом до Галичини.

МІТИНҐ

(Образок з українського життя в Америці сперед 40 літ).

Розказав Надвідний.

Руський коршмар Фецьо нині тяжко працює. Малий кечок пива викотив із пивниці до хижі, поставив на кріслі, пайпу забив, шумовини випустив, миску підставив і чекає на мітинґ. Нарід сходиться поволі, деякі вичікують коло плота, деякі походжують по вулици. Тільки куми Феця зайшли до хати, привиталися, посідали тай чекають. Хочуть зафундувати, але Фецьо не дає: „Почекайте, почекайте, добрі люди, най голова прийде. Таж ви знаєте, що нині мітинґ!"

Дивляться на вікна, дивляться, аж іде Николай. Всі люди гурмою з вулиці потягли до коршми. Николай ввійшов, а за ним ціла громада. Кум Фецьо поставив безліку шклянок, вцідив до одної, до другої, до третьої — до десятої, подав Николайови й другим, націдив собі шельк і так проговорив:

— Хоч я не вчений чоловік і не знаю говоритис так, як ксьондз казанє, але я ґазда в своїм гавзі, тож можна мені моїх кумів і приятелів погостити. Ось тут є кум Николай, най вони скажуть, чи я на котрого коли зле сказав, чи я кому ворог. А хоч ви до мене не приходите, і я з вас не жию, то всетаки ви мої краяни і браття і я хочу вас погостити. Дай Боже здоровля всім нам і всім добрим людям.

— Дай Боже здоровля! — загули христіяни.

Ніхто нічого не говорив, тільки пиво пили. Малий кечок пук за кілька мінут. Кум Фецьо вистрілив малою кулькою, чекав і сподівався більшої. Подразнений і обидливий нарід хотів і пити і фундувати.

— Гей, краяни — каже Павло. — А ми не скинулисьби по пару центів і не зафундували кечок, але не такий маленький, як той сирота, але великий, поважний. Таж ми прецінь ґазди.

— Ол райт! — закричали краяни.

Павло вхопив капелюх, обійшов навколо і вмить зібрав чотири доляри.

— Куме Фецю, великий кек пива!

Кум Фецьо скинув вестку, моргнув на двох хлопців, поліз до пивниці, викотив кек, поставив на кріслі, набив, обтер піт з чола, підставив миску, зцідив шумовину, обернувся з усміщкою до громади, і каже:

— Тепер ви частуйтеся, добрі люди. Я вже своє зробив.

— Дай Боже здоровля, куме Фецю! Дай Боже здоровля, куме Николаю! А тож ти ви пригадали. А чоловік був би був і до смерти братства не закоштував. А то нам чоловік! А то нам Господь Бог з неба його прислав.

Випили одну, другу, третю. Краяни почервоніли, почали голосніше гуторити, а Николай з кута відзивається:

— Та бо ми, любі краяни, не на то нині зійшлися, щоб лем пиво пити, але на то, щоб нашу спільність заложити. Ви знаєте дуже добре, не треба вам говорити, що в „Союзі" сила: Чи то хто зімре, чи хто захворіє, чи-то кому жінка в старім краю зійде зо світа, то кождому підмоги треба. Один всіх не споможе, а всі одного, то гей. Булисьмо по других плейзах, то там братства, то там церкви! А ми що? — Чи не такі ми ґазди, як другі? Чи не так ми беремо пейду, або може ще й ліпшу як другі? Скажіть!

— Так, так! Правду маєте — загудів нарід.

— А тепер, краяни, заложім собі своє братство. Виберемо собі уряд, поскладаємо центи, тай вже є братство.

Почалися вибори. Нарід кричав, шептав, головами кивав. Не можна нікого образити. І цей кум, і той краян милий, і тамтой не ворог. Николай вдарив кулаком об стіл, відкашляв і проговорив голосно:

— Хто буде председа?

Тихо стало.

— Ну, вибирайте, хтось мусить бути.

Тимко Обмитий почіхався в потилицю, кашельнув, вичистив ніс тай каже:

— І вас, куме Николаю, як чесного, і вас, куме Фецю, і вас, всі браття, прошу бардз шумне ослово. Хоч я не вчений чоловік, бо мій няньо не посилали мене до школи, лиш за вівцями в поле, але всеж я кусцік розуму маю, бо я ходив поміж люди і дивився, як вони жиють. А як уже маємо найстаршого споміж себе вибрати, то я би думав, що ніхто між нами не варт більше, як таки наш кум Николай. Вони, правда, також не знають письма, так як і я. Але вони вже в тім бизнесі були і його розуміють.

— Най буде Николай председою — загула громада.

— А може би кум Фецьо зістали — відозвався якийсь чоловік в червоній краватці.

— Не вольно, вони в бизнесі. Мають, Богу дякувати, сальон, не можна такого вибирати — відозвався хтось другий.

Вибрали цілий уряд, поскладали центи; до пізної ночи йшла така робота. Складали, міняли, видавали, робили помилки, направляли. Одні сиділи в хижі, другі коло бари. Говорили, кричали, сварилися, перепрошувались і... пили.

(„Свобода" ч. 35. з 27. серпня 1903 р.).

"СВОБОДІ" В 50-ЛІТНИЙ ЮВИЛЕЙ

Зустрінув я її доперва в Новім Світі. Заговорила до мене рідною мовою і запросила до себе в гості.

„Розкажу тобі" — казала мені — „про те усе, що записалося у моїй памяті впродовж мойого життя, а може мій досвід придасться і тобі, новикови по цім боці океану. Зачну із того, що зачну запізнавати тебе із нашими земляками, з нашими організаціями і з нашим тутешнім життям, а що буде далі, побачимо".

І почав я слухати її — рік за роком. І не стямився, що то вже двацять літ минає нам у нашій дружбі. Читаю її щодинни, а щоби краще її пізнати й зрозуміти, зачав поволі вглиблюватись в її минуле. І так перейшов всі її річники. У найдавніших річниках уже папір при читанню ломався. Та як багато цікавих речей я там начитався! Як близькими стали мені усі ті, що при мозольній праці все мріяли про кращу долю покинутої ними рідної землі, а свою тяжку працю осолоджували собі своєю незабутою піснею.

Вона, та наша пісня, була їм чистою жерельною водою в час спраги і втоми. Вона, та рідна пісня, золотими ключами отвирала їм серця і очі та відкривала чар тієї землі, з якої вони вийшли...

По нитці пісні я йшов далі й стрінув тих, яких наші чорнороби наняли собі, щоб їм праця лекшою здавалася при їхньому співі, та щоб їхні діти не виростали без знання української мови і пісні. Ці „співці-барди", ось ті Сімовичі, Андрейки, Гели і багато інших, довгими літами берегли повіреного нам найбільшого й найдорожчого скарбу, ширючи замилування до нашої пісні й пошану до нашої історії й обряду, до наших героїв від давних часів аж до Українського Січового Стрілецтва, а при тому з повною льояльністю супроти прибраної країни — Америки і з повною любовю до неї.

А що і де коли вони робили, те „Свобода" собі занотовувала і подавала до відома своїм читачам, щиро й тепло, заохочуючи до дальшої праці.

У „Свободі" побачив я образ стремління наших громад до організованого життя, від самих початків іміграції. „Свобода", що є часописом Українського Народного Союза, стала речником усіх нас та віддзеркалювала думки подавляючої більшости американських українців. І так є і в сучасну пору.

Будучи зацікавленим в музичному ділі, я вичитував в „Свободі" з особливим зацікавленням про працю в хоральних та орхестральних гуртках, про їх виступи і оцінку виконання. Ставши до праці у цій ділянці, опирався я все на „Свободу", бо сам побачив і переконався, яку велику піддержку давала вона нам при організації наших хорів, як тішилася їх працею і розвитком; як захоплено витала наших артистів і як раділа їхніми успіхами. А при тому все стояла на такому становищі, що хотіла бачити наших артистів добрими громадянами, яким на думці не тільки їх особистий успіх, але і піддержка наших культурних, гуманітарних чи політичних акцій.

За двацять літ був час пізнати мені вартість „Свободи" як тої, що служить ідеї волі і справедливости. Тому в пятьдесятилітні роковини її появи радію, що маємо вірного і щирого виразника волі і чину нашої української громади в Америці.

І Українському Народному Союзови, з рамени якого „Свобода" виходить, теж належиться за це подяка.

Михайло Гайворонський.

СПОГАД З ДИТЯЧИХ ЛІТ

Був це весняний вечір. В 1923 році. На дворі було вже темно і ми, діти, а було нас шестеро, а я найстарший, готовились спати. Мати поралась коло наймолодшого з нас, а батько це не вернув з роботи. Та незабаром двері отворились і батько ввійшов у хату. Та як я тільки поглянув на батька, зараз пізнав, що він чогось дуже сумний, чимсь занепокоєний. Мати, що це теж відразу завважила, питає: „Що сталося?" Тато мовчки роздягнувся. Потім виняв з кишені „Свободу" і читає мамі, що Аліянтська Рада Амбасадорів рішила віддати Східну Галичину Польщі. Тато читав досить спокійно, але перечитавши, кинув нагло часопис на стіл і крикнув: „А най їх Бог скарає! Не дають нашому народови жити!"

Ось та сцена і вістка дуже на мене поділала. Я чувся чимсь зворушений, але нічого не говорив, а тільки сказав родичам „добраніч", пішов до своєї кімнати, помолився і ліг на ліжко. Але ніяк не міг заснути. Мої думки кружляли коло того, що тато читав з „Свободи" і що тата так заболіло. Мені так стало сумно, що не міг стриматись і зачав плакати та шептати: „Ой, Боже, чому Ти на те зізволив". Алє так, щоби ніхто не почув і не запримітив...

Але чому саме я плакав? Чому та вістка була жахлива і для мене, хоч я мав тоді всього 14 років. Тяжко на те було мені тоді відповісти, але тепер, то я це розумію. Найважніше тут таки вплив родичів. Вони, господарські діти, як виїзджали з старого краю, то везли з собою крім „куферків" і тепле серце для рідної землі, привязання до свого обряду, гарячу любов до свого народу, чи там до „рідної стріхи". Ось ту свою любов враз з релігійністю старались вони вщепити у своїх дітей, яких вважали „Божим благословенством" (хоч то ще питання, чи ми ним дійсно були...) Вони того не робили якоюсь силою, штучно. Цього ніколи не було. А дуже природно. І тому я так і перейшов усім, що боліло чи радувало родичів. І тому брав „участь" у їх „політиці", хоч не знав, що те слово означає. Тільки чув дуже часто, коли тато, вертаючи з різних мітінгів, розповідав про справи, що там обговорювались. Знав отже, що „політика" і „старий край" означають мову про нужду і переслідування українського народу. А це було болюче, бож це такий гарний край, де так гарно жайворонки співають, як то розповідала нам часто мама, та де славні козаки, як це представлено в тих оповіданнях, що їх мама нам нераз читала. Якби того всього не було, що я виніс дитиною з душі і серця моїх родичів про „рідний край", то не булоб в мене того зворушення, яке я відчув, коли тато читав з „Свободи" про рішення Ради Амбасадорів з березня 1923 року. Так я собі це уявляю і поясняю. І думаю, що так і є.

Степан Шумейко.

Пять синів Союзової родини в збройних силах Америки

Степан — Андрій — Василь — Антін — Юрко

Гром М. Горний, секретар 301 відділу У. Н. Союзу в Шікаго, Ілл., пише нам таке: Посилаю Вам пять маленьких клішів, що представляють наших пять молодих хлопців, що служать в армії Дядька Сема. Згадка за це була в американській газеті, але треба згадати і в нашій Свободі, бож це теж і її діти. Всі вони є синами нашої української родини, що вся є в У. Н. Союзі. Їхні родичі це чесні Союзовці Дмитро і Марія Медзяк, що є разом з всіми синами в У. Н. Союзі. Ось тих пять хлопців, це найкраща відповідь, як виховав наш нарід своїх дітей в Америці й кому на добро і славу.

Ще згадаю, що я сам був свідком, що вже був агент намовив одного з хлопців, щоби взяв в нього обезпечення, бо, моляв, у Союзі „небезпечно". Та батько агента вигнав і сказав, що як Союз добрий для мене, жінки і чотирьох синів, то буде добрем і для наймолодшого. Один з синів, Юрко Медзяк, є вже в армії лютенантом.

Степан Мусійчук

"Свободі" — в її 50-ліття

I.

Вже пів сотні літ минуло
Як нам блисла ясна зоря,
Що дорогу нам світила
За далекі гори, моря.
Немов пастушкам убогим,
Зоря сходу нам сіяє
І на краще наше завтра
Всі надії підкріпляє.
Ми до неї тут спішили,
Союз Народний створили
І при світлі, правим шляхом
Своїх діточок водили.
Бо та зоря бє, говорить
Звуком хору небес синіх.
В ній ми бачимо минуле

⁂

Вже пів сотні літ сіяє
Нам зоря світла живого,
А від неї бє вся правда
Як святеє, чисте слово.
У день ясний, в пітьмі ночі
Нас зоря не опускала,
З мечем слова, світлом правди
Все на сторожі стояла

⁂

О, сіяй нам наша зоре,
„Свободо!" Огнисте слово!
Кидай світло, кидай зерно
Най росте зілля здорове.
Нехай слово твоє, криця,
В сміливість, жертви заміниться,
Щоб нас стало міліони
На нові, рідні загони.
Щоб під проводом правдивим,
З світлом, гаслом, „Свободою",
В Вашингтоні ми діждали
Вітати Вкраїни Волю!

II.

Пів століття плинуть ріки
Живої води,
Пів століття ясно світить
Сонце „Свободи".

Пів століття рідна ненька
До нас лебедить,
Рідним словечком тепленьким
Гріє і пестить.

Пів століття „Свобода" нам
Служить все а все,
Від родини, з України
В хату вісти шле.

Оживляє серця наші
Сонічком весни,
Ллє життя надії кращі
Волі, свободи.

Хоч і бурі нераз виють,
Грізні громи бють,
Перед нами світ ясніє,
Ясна наша путь.

У Союз всіх нас згорнула,
Як ненька д'собі,
Не дає марне загинуть
В нужді і біді.

Хоч і гляне до нас горе,
Напасть і біда,
Смілим словом оборонить
Мама „Свобода".

Під прапор всіх нас зеднала
Синьо-Золотий
І Вашингтона вказала
Звіздистий — новий.

За Америку, за волю
За право її,
Вчить жити, труди нести
І жертви свої.

⁂

Слава, слава, Тобі Мамо,
Наша „Свободо"!
Сіяй сонечком весняним,
Світи нам в одно!

В. Л.

Times i World в Ню Йорку 50 літ тому

Хто читає про початки „Свободи" в 1893 році, про тодішні великі трудноці, й важке її становище, міг би подумати, яка велика різниця між американською й українською ґазетою, вважаючи, що американська преса зробила вже була тоді великий поступ. Але так не було.

В публичній бібліотеці в Ню Йорку є старі річники часописів.

Ось річники денників Таймс і Ворлд з 1893 року, того року, коли вперше появилась українська ґазета „Свобода" на американській землі. Річники загорнуті у грубий папір, обвязані мотузком. Розгортаєте оправлений річник (кілька частин), а папір уже спорохнавів, розсипається, так що не осталась ніодна ціла сторінка. Всеж з обережністю можна ще ті пожовклі зіпсуті сторінки читати.

Візьмім, щоденник Таймс. Він тоді мав 8 сторін у будень, з неділю 16 сторін (без жадних окремих додатків). Набірали часопис ще руками, ілюстрації були ще рисовані (фотоґравюри, знимки з фотографій прийшли пізніше). Новинок було мало, телеґрам із закордону дуже мало. Програми театрів були дуже скупі. Звідомлення про нові книжки були дуже бідні, бо мало було нових творів, а й ті, що появлялись, були переважно передруки давніших творів і праць. В недільним виданні було повно передруків з лондонських часописів. Для американського денника Лондон ще тоді служив так як Львів для українського двотижневика. Передові статті були „з дня на день". Не було якоїсь означеної, наприклад, демократичної програми, або пляну у домашніх чи закордонних справах. Оголошень було дуже мало. Щодо оголошень про працю, то були тільки оголошеня про пошукування праці, а ніодного про пошукування робітників, бо була тоді депресія (скрута).

А ось річник денника Ворлд (який тепер вже не виходить) сперед 50 літ. Таксамо спорохнавів і розсипається.

Ворлд малощо різнився від Таймса, хіба тим, що поміщував більше ілюстрацій, й що більше кричав про потребу помочі безробітним, але та поміч була дуже скупа. Міліонери давали тільки малі датки на купно якоїсь кількості хліба у пекарів.

Злучені Держави мали тоді 62 міліони населення, половина жила по містах, половина на фармах. Президентом був (вибраний другий раз) демократ Гровер Клівленд). Золота тоді уряд мав на $177,000,000, срібла на $329,000,000, в обігу грошей було $560,000,00. Для порівнання слід сказати, що тепер є золота з Америці більш як на 2 біліонів долярів, а грошей в обігу $17,000,000,000.

* * *

Якіж замітні події нюйорські ґазети занотували в тім часі як прийшла на світ „Свобода" в Джерзі Ситі, Н. Дж.?

Ґазети заповідали, що депресія кінчиться, й обновляються роботи. Ось дня 15. вересня 1893, Таймс писав, що фабрики в Коговс, Ютика, Трентон, Джанставн, обновили працю.

В Нюарку на публичні роботи приймали тільки ситизенів.

Читаємо й таке:

„В часі безробіття люди заставляли одежу й знаряди (в „пон-шапах"), а тепер як депресія кінчиться, повинна бути якась організація, щоб помогла їм відібрати заставлені речі".

У Вашингтоні зачали будову нової Конгресової Бібліотеки.

В Ню Йорку писали про організування Великого Ню Йорку.

В Ню Йорку зачали будову першої підземної залізниці (собвею) коштом $50.000.000, яка мала закінчитись за три роки.

В Ню Йорку побудували „найвищий будинок у світі". Це був будинок Мангетен Лайф Іншуренс Компані, при 64 Бродвей, на 18 поверхів. Писали, що мусіли дати дуже сильні фундаменти, й дуже грубі стіни, щоб могли двигати на собі стільки поверхів. Але архитекти вже тоді заповідали, що в майбутньому треба буде в будові вживати заліза, сталі й цементу, щоб стіни не забірали забагато дорогого місця й простору (тепер Емпайр Стейт Билдинг в Ню Йорку має 102 поверхи).

Люди їздили кіньми та біциклями. Часопис Ворлд помістив передову статтю, з осторогою проти візників, які гонять кіньми заскоро й убивають людей на вулицях Ню Йорку.

В Ню Йорку був зїзд організації Америкен Нюспейперс Паблишерс Ассовсіейшен, в готелі Імперіял при 32-гій вулиці, який тоді вважався за першорядну гостинницю. Були видавці ґазет майже з усіх стейтів. На зібранні президент спілки Мерґенталер Лайнотайп Компані пояснив приявним, як нова машина, лайнотайп, складатиме й відразу відливатиме в олові цілі рядки, так що вже не треба набірати окремими буквами, які ще до того за якийсь час стовкались на пресі. Усі слухали із зацікавленням, ставили питання про новий винахід, і дістали вдоволяючі відповіді. Потім був бенкет, грала орхестра, були й промови. Після того вийшов „пяніст" грати на піяні. Грав, аж нараз його покликали до телефону (телефон тоді мав уже 17 років). Він відійшов, а фортепіян грав дальше. Вся публика вибухла сміхом, бо счудувалася, але це був перший показ автоматичного піяна.

У Вилкс-Беррі, Па., в копальні засипало 13 майнерів. Осталися 11 вдів і 40 сиріт. Телеграма подавала, що треба 4 тижні праці, щоби добути трупи засипаних.

З Вашингтону подавали про тодішнього секретаря внутрішніх справ, Говка Смита (він сам це був написав у своїм життеписі для урядового звідомлення), що коли він мав 17 років, його „допустили до бари", як адвоката, а як вже допустили до бари, він зараз зачав учитися права.

Старші люди памятають, що в Европі тоді шаліла пошесть холери, отже й нюйорські ґазети подавали вістки з Европи про поширення холери, від Росії аж до Еспанії й Англії.

В Південній Америці була тоді революція у Бразилії. Революціонери бомбардували столицю Ріо де Жанейро. Часопис Ворлд писав, що це варварський злочин, бо не вояки гинуть, але жінки й діти.

Що писала "Свобода" тому 30 років?

Січень 1913

ВШАНУЙМО 40-ЛІТНЮ ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАНА ФРАНКА

У заклику до всіх українців, виданім Львівським Комітетом, щоби всюди вшанувати в 1913 році 40-літню діяльність Івана Франка, читаємо в Свободі таке:

„Українці! В 1913. р. минає сорок літ, як на літературне поле виступив найбільший письменник Галицької України — Іван Франко. Протягом тих літ виходили спід Його невсипучого пера численні поезії, драми, оповідання, повісти, наукові розвідки, критичні й публіцистичні статті — взагалі розвинув Він таку широку й многосторонну літературну діяльність, як ніхто перед Ним ні по Нім. Він також один із творців політичного руху серед народних мас. І ніхто з більшим правом не може сказати, що присвятив усе своє життя, усе своє знання, всю свою працю виключно рідному народови. Його не відстрашувало ні недовіря земляків, ні переслідування чужих, не побивався ані за карієрою, ані за майном — і з цієї причини не докоряв свойому громадянству. І як коли й падали докори, кидались слова гіркої правди й болу, то все і всюди з мотивів ідеальних, як вислів любови до народу".

В другій частині заклику прохається громадян вшанувати діяльність Франка і зложити для Нього національний дар, щоб увільнити Його від журби про прожиток на старі літа.

Редакція „Свободи" ще додає таке:

„З нинішним днем отвираємо в нашім часописі нову рубрику, а саме: „Жертви на ювилейний дар Іванови Франкови". Усіх наших родимців просимо складати на цю ціль свої добровільні датки й засилати їх на адресу „Свободи" до опублікування. Віддайте, люди, Богови Боже, а „кесарево кесареви"!

НАПРЯМ ҐАЗЕТИ „СВОБОДА"

У звіті редоктора „Свободи" Осипа Стеткевича складенім на XII. Головній Конвенції У. Н. Союзу, поданім в ґазеті в січню 1913. р. читаємо:

„Одну річ мушу тут виразно зазначити: Я ніколи не руководився в редаґуванню „Свободи" ніяким засліпленням, ніякою партійностю, ніякою злобою чи ненавистю. Маючи перед членами відповідальність за редаґування їх орґану, я старався трактувати з рівним правом всіх членів орґанізації без огляду на їх вузькі партійні погляди. Придержувався у редаґуванню „Свободи" програми національно-демократичної. Ніколи не виступав проти нашого духовенства, але разом з тим я старався не допустити до цього, щоб керма У. Н. Союзу опинилася виключно в руках священиків. Коли наше духовенство потребує своєї власної станової орґанізації, хай собі її заложить, а У. Н. Союз був від початку свого існування народним і таким повинен остати надалі".

„Словенська Свобода"

У згаданому звіті читаємо ще таке:

Андрій Ґела редаґував „Свободу" для членів У. Н. Союзу, котрі не знають руської азбуки, а уміють читати тільки те, що надруковане латинськими буквами. Цю часопись називають „Словенською Свободою" для відміни від руської. Тому, що при її закладанню на X. Головній Конвенції у Філядельфії кладемо головний натиск на те, щоб у ній друковано той самий матеріял, що і в руській, то п. Ґела придержувався конвенційної ухвали і перебирав до неї майже усе те, що друковане було в головнім орґані, а поправляв тільки слова та звороти на інші, щоби були зрозумілі для читачів „Словенсьої Свободи".

ДОПОМОГА „РІДНІЙ ШКОЛІ" В ГАЛИЧИНІ

Просвітна Комісія У. Н. Союзу видала відозву, в якій заповідає, що незабаром поверне з Канади делеґат „Рідної Школи" з Галичини, д-р Семен Демидчук, та промовлятиме на вічах в різних громадах, які вичислено, в справі допомоги „Рідній Школі". Відозва взиває громадянство приняти гостя з краю „щиро, як рідного брата".

„ПІД ТЕПЕРІШНЮ ХВИЛЮ"

З нагоди Балканської Війни, яка велася ще в початках 1913. р. поміщений у „Свободі" вірш „Під теперішню хвилю" з підписом автора Д. Н-н, а остання його станца звучить:

Український Народе, збудись,
Й готовся до бою,
Щоб не дав Ти нікому в війні
Торгувати собою.
Щоб сини Твої йшли до борбй
„На бажання народу"
Та боролись на смерть і життя
За Вкраїни свободу!

КУПУЙТЕ ВОЄННІ БОНДИ

Степан Куропась.

Що думають про “Свободу” в Шікаго?

З нагоди 50-літних уродин „Свободи" відвідав я кілька десяток наших людей, щоби довідатися, що вони думають про „Свободу". Говорив зі старими й молодими в домі і на вулиці, де лише мав нагоду стрінути людей, про яких знав, що вони читають газету.

Люди, з якими я говорив, це переважно робітники, добрі союзовці, готові все помочи добрій справі; теж були між ними і професіоністи, дрібні торговці.

Між тими 39 людьми, з якими я говорив, визначне місце занимає 68-літний українець, який твердить, що від 1889-го року не пропустив ні одного числа „Свободи". Каже, що читає всі українські часописи в Америці. Коли пошта принесе їх, бере по черзі і читає, а закінчує „Свободою". Чому „Свободи" перше не хапаєте, питав я? А тому, говорив він, що на кінцевій опінії на різні справи заважує таки те, що написала „Свобода". Нащо мені ще й при кінці злоститися, чому ті часописи так чи інакше пишуть! Хай собі пишуть! Я це собі спокійно читаю і не денервуюся, бо знаю, що в „Свободі" знайду на те все вияснення і правду. Буває, каже він, що й він часом позлоститься і на „Свободу". Головно, коли вона дає якісь „пікчери", що ніяк не погоджуються з правдивим станом річей. Наприклад, він каже, що знає, що Гітлер є теж і ворогом України, але не вірить, щоб в Україні могли бути люди, що виталиб Сталіна як справжнього освободителя. А такі „пікчери", каже він у „Свободі" були. Каже: Таж Сталін проти церкви, він морив українців голодом і якжеж можуть його люди витати? Хіба під примусом, закінчив він.

Інший, довголітний читач „Свободи", теж ще з 1889 року, пригадує собі, що ще живучи в Трой, Н. Й., зачав читати „Свободу". Все любив її читати. Хоч дотичний читач добрий і богобойний греко-католик, і діти примірно виховав, то не любив так дуже „Свободи" тоді, як була заповнена „церковщиною"; каже що на це є інші ґазети і видавництва, а „Свобода" є головно для народніх справ. Він теж не може простити „Свободі" того, що вона тихо сидить, коли польські, чеські, словацькі, литовські часописи „файтуються" за освободження країни, звідки вони походять. „Свобода" „заделікатна", так йому видається, і якогось „страха ради" не хоче „файтуватися", хоч має „файних" редакторів і вчених і може поставитися проти тої „галайстри", що нас очорнює і хоче розібрати і поневолювати Україну.

Молодий союзовець, новоенний еміґрант, зі „Свободи" зовсім невдоволений! Якто, говорив він, ми проливаємо кров за Америку і не малиб мати „голосного голосу", як мають інші народи? Раз нам вже треба знати, чи Атлянтійський Чартер є щось кріпке, чи таке, чим можна вигинати на всі боки. Ми беремо його буквально („Свобода" також) але чи не буде так, що й по цій війні знов продадуть український нарід в неволю? З редакції повинні поїхати до Вашингтону, мати авдієнцію у секретаріяті стейту та подати їм меморіял. Бож це неможливе, щоби свободолюбна Америка не зрозуміла свободолюбних українців.

Я звертав увагу тому союзовцеви, що „Свобода" є органом У. Н. Союзу, її діяння і буджет обмежений і т. п. То нехай собі зорганізує ту справу, каже він, збере гроші, а люди дадуть! Як „Свобода" вже має 50 літ, то має й досить практики, як це все зробити. Вона може до людей заговорити акцією, а не мовчанкою. І послух дістане, але мусить мати ясний образ, чого вона хоче.

Ще інший читач „Свободи" середнього віку думає, що „Свобода" є „тапс". Під теперішню пору не може „Свобода" видати багато, але —

Американські українці ставлять до „Свободи" далеко більші вимоги, як до якогонебудь іншого часопису. Чи воно нормальне чи ні, але ми хочемо, щоби „Свобода" була не лише часописом, що має відзеркалювати правдиво життя американських українців. Вона має усіх нас боронити, без огляду на те, чи ми „добрі діти", бож „Свобода" є батьком, а властиво матірю всього того народнього українського життя, що тут в Америці виросло. Вона не може викручуватися, що їй тяжко. Вона мусить далі вести до світла, інакше відійде до історії як така, що не вміла в тяжкий і важний час зосередити біля себе „живчик", що все мав би давати поклики до українців в Америці, що мав би радити і вести.

Отже з цього виглядає, що наші люди вважають „Свободу" — всемогучою. Деякі уважають її „босом" в У. Н. Союзі — хоч воно є навпаки.

Одна жінка, з якою я говорив, коли запитав її, чи чоловік належить до У. Н. Союзу, відповіла: „Напевно не знаю, чи належить, але до української „інсюри" „Свободи", то належить". Таких випадків я мав більше, що люди казали, що належать — до „Свободи".

Говорив з багатьома, та виписувати всіх годі. Назагал, наші люди „Свободу" люблять, прощають їй помилки, як вона робить, а навіть ті, що її ненавидять, то роблять це з великої любови до неї, зовсім так, як це написано в одній з поезій Івана Франка.

При кінці це згадаю, що деякі люди навіть думають, що „Свобода" має мати своє інформаційне бюро. Інші знова думають, що повинна мати „Господарський Порадник", що має радити, чи купувати доми чи фарми, а навіть, що і на якій землі сіяти, так як це роблять українські часописи в Канаді. Теж хочуть поради від „Свободи", чи гроші певніші в банку, чи в бондах.

Отсе є в загальному думки шікаговців про „Свободу". Думки інших, що я з ними говорив, покриваються з тим, що я вже навів, або просто говорили, що „Свобода" добра або недобра. Та всі були заскочені тим, що вже минає 50 літ, як „Свобода" істнує. Пригадавши собі це, бажали їй витривалости й на будуче.

За Інститут Етнічної Демократії в Америці

Два видні американці, а це Джан Колієр, федеральний Комішенер для Індіянських справ, і Сол К. Падовер, помічник секретаря внутрішних справ, піднесли дуже важну справу, а це так званих „расових" непорозумінь у Злучених Державах. Свої погляди і пропозиції, як цим непорозумінням зарадити, висловили вони в журналі „Камон Ґравнд", що його видала Рада Американської Єдности на вересень б. р. У статі презбирано таку обильність, матеріялу і подано такі ориґінальні думки, що над ними варта призадуматися.

Хто „вирішує" расово-національне питання?

„Стоїмо під враженням трагічної невдачі демократій полагодити „расове" питання як у нутрі держав так і на міжнародньому ґрунті" — сказано в статті на самому вступі. „Демократії, мабуть у почуттю вини сумлінню, пробують закрити факти, що Гітлер, смертельний ворог людства, розпочав „расову війну" по цілому світі. В Европі винищує він систематично різні народи, а на Сході наслідують Гітлера японці. В Південній Америці індіяни боряться проти цього, щоб їх трактували як нижчих; в Америці кольоніяльні народи ненавидять своїх европейських панів, а в Північній Америці наші колірові мешканці зазнають пониження".

Без полагоди питання „меншин" не буде мира.

Після такого вступу приходять автори до самої справи. Вона така:

Нема що заперечувати, що питання „раси" та „меншини" є передовим питанням нашого часу. Коли ми цього питання не розвяжемо, воно зруйнує демократію світа. Ми знаємо, що як не заведемо правдивої рівности і як не дамо нагоди для всіх народів, не буде тривалого мира на світі.

Хоч питання „раси" і „меншини" є ґльобальне, то ми на тепер є заінтересовані ним у Злучених Державах. Треба піднести з притиском, що наш край, (як це влучно пригадав президент Рузвелт у промові на зібранню Дочок Американської Революції в квітню 1938 р.), є краєм розбудованим іміґрантами: Перший ценсус Злучених Держав у 1790 р. виказав, що тут було тоді 89% англо-скатів, 5.6% німців, 2.5% голяндців і 2% ірляндців. Упродовж 19. століття прибули сюди міліони й міліони іміґрантів, які які не були ані англійцями ані скачменами. Вони прийшли з цілої Европи, а найбільше італійців і різнородних словян. Отже Америка не може тепер вважатися з походження англо-саксонською. Це справді новий світ, це мозаїка з етнічних і національних ґруп. Наші щоденні звіти з военних втрат приносять імена Квитковських, О'Брайнів, Пападопульосів, Мілерів, Ді Анджелів, а вони вказують на різнородне походження їх батьків.

Під теперішню пору нараховують в Злучених Державах 32 міліони білих американців чужинного роду. Є між ними 7 міліонів словян, 4 і пів міліона італійців, і т. і. 16% нашого населення говорить неанглійською рідною мовою. Крім цього між нами є яких 13 міліонів ніґрів і 600,000 індіян та азіятів.

Міліони цих людей не приймається в Америці як справжніх американців і прозивається їх відповідно до чиєїсь потреби. Вони проти цього негодують, бо хоч їм обіцюється рівність на підставі демократичних ідей, наділі робиться між ними різницю.

Коли не найдемо демократичної розвязки на таке поступовання, можемо мати клопіт.

Який вихід з цього.

Перш за все ми потребуємо якогось напрямку в цій справі. Уряд мусить мати ясну, далекосяглу і відважну політику супроти „меншин" і рас. Мусить мати демократичні цілі і д е м о к р а т и ч н і засоби. Не дасться чейже закрити, що в наших посілостях ми маємо еспанців, ніґрів, китайців, японців, филипинців, ескімосів, алевтів. Досі ми не мали „кольоніяльної" політики, але ці проблеми вже наростають, а після війни ми будемо мусіти заінтересуватися народами в Европі, бо нам прийдеться ними заряджувати.

Отже треба говорити вітверто і ясно: Ми мусимо якнайскорше до цього приготовитися, а до цього найдоцільнішим засобом буде:

Заложення Інституту Етнічної Демократії.

Раз на все треба зірвати зі словом „расові меншини", а заступити його словом „етнічні" ґрупи чи громади. Отже Інститут Етнічної Демократії повинен занятися: 1. докладним зібранням інформацій про все, що відноситься до етнічних ґруп; 2. інститут повинен повести працю над навязанням зносин з етнічними ґрупами або впрост або через урядові чинники різних держав; 3. інститут повинен оголошувати звіти зі своєї праці; 4. орґанізувати конференції з людей, що працюють над етнічними справами; 5. скласти пляни, як приспособити цивільних адміністраторів для демократичного правління; 6. орґанізувати низку спеціялістів в етнічних справах, щоб кожної хвилі мати від них поміч.

Загалом інститут повинен бути резервуаром інформацій і як дорадча установа для розвязки всіх етнічних питань. Такий інститут безпечно може існувати при департаменті внутрішних справ, так як зрештою вже тепер маємо секцію для адміністрації індіянських справ.

Колиб такий інститут існував був минулими роками, ми не малиби жалюгідних расових заворушень, як от у Дітройті, бо ми булиб навчилися до цього часу про раси й етнічні ґрупи в Америці і булиби приготовані на всі можливости.

* * *

Це є особистий плян Джана Колієра й Сола Падовера. Ми думаємо, що це справді така далекосягла справа, що до неї треба час від часу завертати і не спускати її з ока.

Як впливала “Свобода”?

Читаю в Свободі, щоб писати свої завваги чи спогади з нагоди 50-літнього її істнування. Не знаю, чи це надається до друку, що пишу, але подам, що зробила Свобода в моїй громаді, в Олієн, Н. Й.

Якийсь подорожний з Шікаґо привіз до Олієн в липні 1913 року одно число „Свободи". І ось тому числови ми завдячуємо основання Товариства Запорозька Січ, від. 363 У. Н. Союзу. І то таки зараз, бо вже 10. серпня 1913 року з 29 членами. А як було тоді в громаді? До українців признавалось всього кілька осіб. Решта були „русини", з яких половина була москвофілами. Та „Свобода" показала нам усім, хто ми є, що за нарід, та як його треба любити. І нині москвофільства нема ніякого. А громада на 80% є зорганізована в Запорозькій Січи.

Г. Підскальний,
Олієн, Н. Й.

М. Данильченко

Три зустрічі з “Свободою”

„З військом за волю боролись ми:
Рівність, братерство і воля усім,
Наші були ідеали.
Теплою кровю на стягу своїм
Ми їх в борні написали..."

Олесь.

Осінь 1905 року

Так оспівав великий український поет першу революцію, отсей зрив народнього гніву, що був скоро здушений, залишаючи переповнені тюрми. Переповненою була і Александрівська вязниця „для політичних" під Іркутськом на Сибірі. Більшість її вязнів були „хахли". І не диво, цеж українці робили вбільшости першу революцію (а теж і другу!). А раз були „хахли", то за короткий час вязниця мала вже добрий хор. А співали майже виключно українські пісні. З російських оскільки пригадую собі, співали тільки „Дубінушку" та Некрасівського „мужіка". Між співаками великим успіхом користувався один інжинір, чистий тип Репінського Запорожця. Від його могутнього баса дріжали вікна, особливо, як затягнув „Гетьмани", чи „Ой Дніпре", або „Дубінушку".

Політичні вязні редаґували рукописний журнал, що мав теж „гумористочно-сатиричний відділ", а та частина була писана чистою українською мовою. Вязням було дозволено користуватись вязничною бібліотекою та читати в ній „Іркутскі Відомости". Та тому, що вязнична варта ставилась до політичних вязнів не тільки прихильно, але навіть з скритим респектом, ми діставали з „волі" нелеґальні „ліберальні" ґазети та журнали. Ті ґазети перепачковувано по одному примірникови, а тому вони читались голосно для цілого бараку. Одного дня прийшла пачка таких часописів з Харбіна, з Манджурії. Між тими часописами завважено якусь, досі нікому невідому ґазету з Америки під назвою „Свобода". Усіх вона дуже зацікавила, особливо „хахлів". Та біда, що були труднощі з читанням її наголос. Але скоро знайшовся один залізнодорожний урядовець, що вже бачив ту ґазету давніше і мав нагоду навикнути, як її треба читати. „Хахли" дуже тоді згорділи, що от мають свій часопис у далекій Америці...

Літо 1906 року

Було це над Сулою в Полтавщині. Саме тоді „Україна глухо волнувалась", як це співав колись у своїй „Полтаві" російський поет Пушкин. Революція з 1905 року розбурхала селянські маси. Мені приходилось тоді нераз читати селянам український часопис „Раду", що виходив у Києві. Це було легко. Та якось прийшов знайомий студент, син місцевого лікаря, і разом з „Радою" приніс один примірник — американської „Свободи". Ось такі студенти як мій знайомий належали тоді до різних революційних гуртків, а ті знову діставали різну нелеґальну пресу, яку розвозили. Так і дісталась до нас і американська „Свобода". Не так то легко було мені навикнути читати „Свободу", та ще й наголос, бо до багатьох виразів я не звик. Але трудніше було вияснити селянам, як це сталося, що в Америці виходить український часопис, бо про те я знав дуже мало. Та головне тут те, що цей часопис викликував надзвичайний подив уже своєю появою.

Осінь 1906 року.

Прийшов у Росії Столипін, а з ним і кінець „свободам першої революції". Цей студент, що довозив селянам „Раду" зістав арештований. Казали, що зістав розстріляний, а навіть були такі, що казали, що чули, як стріляли. В деяких околицях над Сулою селяни підіймали бунти, побивали поліцію, а за те дістали донських козаків на постій, а я опинився аж — в Туркестані.

Живучи в Ташкенті дістаю одного дня від сестри Олеся пару примірників щойно вийшовших поезій Олеся п. н. „З журбою радість обнялась". Захоплений тими віршами, сідаю на коня і везу їх до свого приятеля агронома Польового. Коли пройшов перший захват, викликаний читанням віршів Олеся, бачу, що бере з полиці якийсь часопис і каже, що він теж має чим похвалитись. І показує мені — американську „Свободу", що її одержував нелеґальним способом з Одесси.

Ось так виглядала моя третя зустріч з „Свободою". Але аж двацять літ пізніше став я уже щоденним її читачем. І є вона для мене носієм української культури, українським трибуном, достойним репрезентантом американсько-українського громадянства у всіх його поривах і змаганнях.

25-ліття Першої Української Почтової Марки

Цього року припадає святкувати також один ювилей, та такий, що мабуть видається маловажним для нашого загалу, бо відноситься він до зужитого клаптика друкованого паперу, який називають поштовою маркою. Та справа зовсім поважна, бо ця поштова марка, про котру я збираюся говорити є символом великої історичної події: відродження української держави.

Перша серія українських поштових марок вийшла в пятьох різнородних красках і видах в цінах від 10 до 50 шагів. Дві перші, а саме 10. і 20-шагові, виконав артист Антін Середа, інші три (від 30 до 50 шагів) славний маляр Юрій

Нарбут (про нього була стаття І. Мозалевського у „Свободі" ч. 137-139).

Справді Нарбут був мистець цілою душею, а його твір на марках є доказом того. Його рисунок 30-шагової марки ще може щось найкраще у мистецтві марок. На доказ най послужить отсей факт: У травні 1929 року французький поштовий уряд розписав конкурс на малюнки на марки. Прийшло понад 400 праць. З яких вибрано кілька малюнків, однак це рішення викликало протест мистецьких кол, що назвали рішення жюрі скандальним.

Широка гостра критика на ті марки появилася у журналі Лямур дель Арт. (Любов мистецтва), де подано дві репродукції українських марок і названо клясичним зразком простоти і декоративного оформлення поштової марки. Ця перша серія марок друкувалася у Києві у друкарни Кульженка, на тонкому білому папері без зубців. Тогож самого року друковано ті самі марки, але на грубшім папери, зубковані і без ґуми. Вони були вживані за монету. Друкували їх у Києві і Одесі.

Шкода, що ювилей появи першої нашої марки припав якраз тепер, коли ведеться друга світова війна. Якби не та війна, ми були би мали вже видруковану книжку - альманах, до котрого нераз кілька літ перед війною збирали матеріяли і фонд.

Не забуваймо, що українська марка теж звязана з українською визвольною боротьбою! Тому і з цього боку її ювилей нам дорогий.

Чверть століття від появи першої нашої марки це довгий час. За той час багато написалося статей по різних філятелістичних чужомовних журналах, вийшло багато брошурок, у кожнім каталозі є зазначені українські марки. Через 15. літ виходив у Відні український журнал п. з. Український Філятеліст, що його видавав д-р Іван Турин. Завдяки цьому журналови та його видавцеви виховалося з молодого покоління по цілому світі, де лиш українці жили, сотки українських філятелістів, створено по містах філятелістичні клюби, де давали відчити про марки свої і чужі.

Кількох українців і чужинців посідають великі збірки українських марок, за які одержали золоті медалі. Маємо навіть двох своїх істориків української філятелії: Святослав Шрамченко, бувший лайтнант укр. маринарки і Микола Секретар, бувший державний урядник почт і телеграфів. Активними філятелістами були: Евген Вировий у Празі та продавцями марок П. Калина Лисюк у Ню Йорку.

Думаю, що це шкода, що наш загал мало інтересується збиранням марок. У противному разі українські марки були би доси більше оцінені як вони є. Бажанням моїм було би, щоби українці в Америці, що інтересуються збиранням або хотіли би збирати марки, зорґанізувалися в товариство і тим зарепрезентували тут в Америці Україну. Велике поле до праці. Нам треба боронити справу українських марок і інформувати збирачів про Україну. Нехай ювилейний рік видання першої марки України злучить нас в одно товариство для продовження зачатого діла на користь тої любої України, з якої ми вийшли.

Осип Кочан,
Джоліет, Ілл.

Ол. Луговий (Канада)

ЦЕ І ТЕ ПРО ПРЕСУ ТА ЇЇ ЗАВДАННЯ

Не можу напевно сказати, котрого саме року я побачив „Свободу" вперше — мабуть 1912 або 1913 року. Також не знаю, чи дістали її батьки в книгарні у Києві, чи може від сусідів. Був я тоді девять- чи десять-літним хлопчиськом, зачитувався Майн-Рідом і Твайном, міг вести суперечки про індіянів, кавбоїв, гавчосів, а вінцем хлопячої карієри вважав піти слідами Тома Соєра, абож, бодай Гека Фіна, — створити розбишацьку банду, хоча печер і скель у нас не було... Про Америку, як на свої літа, знав отже не мало... Про політику ні..., навіть не підозрівав, що така біда існує на світі... Так само не мріяв собі, що колись доля кине мене на американський континент, та що із „Свободою" прийдеться здибатись мало нещоденно.

Батьки мої пояснили, на мій запит, що то за часопис, що в Злучених Державах „Свобода" відограє такуж ролю як „Діло" в Галичині, чи „Рада" у нас, що це покищо одинокий український часопис на американському континенті... Чи так воно і було, я тоді не знав, та цим і не цікавився. Очевидно інші наші часописи в Україну не доходили.

По війні і революції кілька років прожив в одній з сусідуючих з Україною держав. Часописів американського континенту там мені здибати не приходилося, та й не в таких умовинах жив я, щоб міг собі такий люксус дозволити. Всеж з місцевої нашої преси я довідався про всі існуючі тут наші пресові органи, між ними і про стару знайому з діточих літ — про щоденник „Свободу".

А далі опинився я в Канаді. Приїхав нікому незнаним рільничим робітником. Та вже через пару літ став відомим під своїм літературним псевдонімом. „Свободу" читав сливе щоденно, хоча передплатником і не був. Скоро по моїм приїзді настала депресія, а до того я частенько вилежувався в шпиталях... Незадовго перед теперішньою війною „Свобода" містила одну з моїх повістей... Не знаю, як до тої повісти віднеслися читачі, але часопис віднісся прихильно.

Це так мовитиб, коротенька історія мого знайомства з „Свободою". Як щож говорити про зміст і значіння нашої преси взагалі, а „Свободи" зокрема, то в першу чергу мушу ствердити байдужність більшости нашого загалу до розвою української преси. Так було на українських землях, так було і є й тут. Там, особливо у Великій Україні, урядові перепони й нагінки на українську пресу довели до того, що видавець „Ради", одинокого східно-українського щоденника, Е. Х. Чикаленко, рік-річно докладав по 10—15 тисяч рублів, щоб „Раду" якось при життю втримати. Чи так само було і в Галичині, — не знаю, бо ніколи там не жив. Правда, у революційні часи обставини змінилися. Навіть на Зеленому Клині у Східній Сибірі виходило аж 27 ріжних часописів національного напрямку в українській мові. Однак зміна та трималася впродовж кількох років тільки. Далі прикінчила її наша національна недоля.

Та для ілюстрації приводжу приклад, як відносяться до української преси, ніби національно-свідомі люди, вже гень по війні і революції, тут, у країні, де кожний безбоязно може голосити своє національне „Вірую", і то люди, що на словах за український нарід і Україну вмертиб готові...

У кризу працював я три роки у одного свідомого українця-фармера у північній Манітобі. Про дуже гіренькі умови праці писати не буду, бо й не входить це у рямки даної статті. Фармер одержував конадійські часописи „Український Голос", „Канадійський Фармер" і „Новий Шлях". Дивлюся на наліпки і. бачу, що мій роботодавець завинив за чотири роки одному часописови, два й пів роки другому і аж шість третьому. Діставав він і винніпеґський тижневик "Free Press Prairie Farmers". Побачивши раз, що передплата на цей часопис кінчається за два тижні — мій фармер тогож тижня післав річну передплату надалі. Я звернув його увагу, чому він висилає за цей часопис передплатуще загодя, а за українські завинив аж стільки років. — Бо стримають, — каже. — А українські редакції через одного його чейже не збанкротують.

Отже він не один, а таких як він десятки тисяч... Колиб фармер не мав змоги заплатити, то можнаб ще його поступовання виправдати, а тож ні, — фармер був один з найзаможніших в околиці...

Далі сталося так, що один часопис прислав йому упімнення, а опісля й перестав приходити. Господи Боже! Скільки нарікань посипалося від того фармера! Мовляв: я вже хотів передплату (властиво післяплату) бодай за два роки вислати, а коли вони стримали, то дулю їм вишлю, а не передплату. І не вислав... Інші часописи, не знаю, може одержує він на кредит й досі.

Наведений приклад характеризує взаємини преси з читачами загально, бо прикладів таких можна навести не сотки, а тисячі. Ясно, що преса наша у таких умовах розвиватись не може. Преса у Злучених Державах у трохи кращому матеріяльному стані вже хоч би тому, що звичайно є у руках запомогових організацій.

Що преса є могутним засобом у будові культурно-громадського й національно-державного життя, це стара правда і розводитися над тим нема потреби. Українська преса ходом історії у своїй діяльности ограничена. Вона може покищо будувати національний світогляд, підносити українську гідність, пропаґувати національні ідеали, зокрема — інформувати читача про світ і його змаги. Приміром — у наші дні зацікавлення Україною приняло широкі розміри. Дехто, певно, думає, що зацікавлення те спричинила війна на українських землях. До певної міри воно так. Одначе на українських землях провадилася і попередна війна, а про Україну у ті часи чужинці писали дуже мало. Отже заслуги у розпропаґуванні відомостей про Україну і українців належить приписати таки головно українській пресі.

Біда тільки в тому, що світ цікавиться Україною, але... без українців. Поняття „українець" розуміє по свойому, тобто у розумінні територіяльному, а не ґенеольоґічному. Українцем для світу є кожний і кожна, що припадково родилися на українських землях, хоч би вони не мали в собі ніяких справжніх українських почувань, чи каплі української крови. Та й не тільки ті, що хоч в Україні уроджені, але й усі, що волею урядів сусідуючих з Україною держав в Україні опинилися. Таких „липових" українців опинилося в Україні міліони і дійсним українцям вони далися добре в знаки. Більш як певно, сотки тисяч таких ласих на українські землі „українців" наїздить на Україну і тепер. А кровні українці висилаються у всі краї Европи й Азії, від Сени і Райну до Амуру й Боломоря... Україну люблять всі, росіяни, поляки, німці, румуни, мадяри і всі інші народности, що споконвіку жирують з українського народу... Ці справи повинніб частіше вияснюватись на сторінках української преси, щоб положити кінець визнаванню себе українцями людьми, навіть не володіючими українською мовою.

Завдання української преси особливо тяжке. Вона переслідувана різними владами. Здана на ласку й неласку свого вередливого читача, мусить бути оглядною, коли хоче існувати, мусить переборювати трудноші, яких іншомовна преса ніколи не переживає. Всеж таки вона виконує ті завдання з честю, хоч може і не зовсім перфектно. Догодити всім чейже трудно, неможливо... Кожний наш часопис проводить свою напрямну, але напрямні ті сходяться на одній площині — стремлінні кожного чесного українця — віддаючи належне країнам, у яких живуть, старатись помогти братам на українських землях утворити Українську Правду, українську народоправність, що можливі лише при умові певної національно-політичної і економічної суверенности українського народу. Були в українців орієнтації на сусідних „дядьків", а тимчасом „дядьки" всі однакові: український нарід використовують, нічого не даючи взаміну. Двадцять літ по українській програній як і теперішні події на Україні, виявили обличчя сусід-„дядьків" як не можна краще.

„Свобода", одинокий український національний щоденник на американському континенті є найстаршим нашим часописом. Не можу, — бо не знаю, — описувати всіх періодів її розвою. Найкращим доказом її життездатности є пів віку її існовання в умовах не завжди сприятливих. Пятьдесять літ проіснувати — це не поле перейти. І проіснувати гідно, не хилячись з одної крайности в другу... Не доконче можна годитися з усім, що там міститься... Зміст і провідна думка статтей, це справа авторів чи журналістів, що у „Свободі" пишуть, а редакція не бере відповідальности за незгідні з напрямком часопису думки авторів, однак їх містить, часто для дискусії... Охочих на дискусію у пресі у нас майже нема і так воно залишається... Та це вже не вина часопису, а самих читачів.

Поєднання символу волі землі Вашингтона і Линколна з українським Тризубом є приняте „Свободою" за свій девіз. Це є теж і запорукою її завдань і на майбутнє: Обовязок бути добрими і корисними громадянами Держав, у яких живемо і добра воля в міру сил і можливостей оказувати поміч братам на українських землях у їх змагах за осягнення правдивої Волі і суверенности.

Світова Економічна Демократія Підставою Добробуту Одиниці

Таку тему розвинув американський віцепрезидент Генрі Волес у своїй промові, виголошеній в суботу 11. вересня на масовім вічу в шікаґовськім Стадіюм. Віче було скликане Комітетом Обєднаних Держав для Перемоги Мира. Хід думок промови інтересний тому, що він іде по лінії безмаєтних людей і дає пляни, як можна справді осягнути всесвітній добробут для кожної одиниці. Ось ці думки:

Під гаслом „Америка перша" криється небезпека нової війни. Це значить, що ми хочемо втримати дотеперішню систему господарки, що обіймає економічні депресії, картелі (змови багатіїв) та війни що 25 літ. У першій світовій війні ми воювали за демократію в цілому світі. Нам невдалося, бо ми не були заінтересовані долею звичайної людини. Ми не розуміли цього, що з політичною демократією мусить іти економічна демократія. Тепер ми не лише мусимо воювати за демократію, але дати демократії перше місце у світі. Коли ми поставимо засаду „Америка перша", тоді ми будемо собі вигідно жити, а голодний і зависний світ окружить нас перстенем і розпічне війну проти нас. Але, як ми приймемо засаду „демократія перша", і її розумно введемо в життя, тоді ми станемо у проводі світа на дорозі до тривалого мира.

Значіння демократії

Коли говоримо, що демократія перша, треба розуміти, що йде одинаково як про політичну так і про економічну демократію. Тобто йде про особисту свободу кожної одиниці під кожним оглядом. Бог дав нам землю багату почвою та мінералами. І дав нам талант, як використувати та розвивати здоровля, виґоду та щастя. Як ми будемо правильно укладати пляни, ми справді можемо осягнути забезпеку перед голодом, перед страхом і перед убожеством на старі літа. Фармер буде забезпечений перед низкими цінами, а бизнесмен буде забезпечений перед монополями та міжнародними картелями, котрі вживають нечесних способів, щоб купити продукти за низку ціну. У світі модерної технольоґії можливости обильної продукції такі великі, що це лише питання часу, коли кожен буде почуватися забезпеченим перед нуждою. Перед двісті літами свобода дискусії й свобода релігії більше значила для людей, ніж забезпечення перед нуждою. Тому, що нужду вважали тоді за божий допуст, люди зосередили свою увагу на право чутися свобідними у своїй хаті. Одначе кожне століття має нові вимоги до свободи. Теперішне століття вимагає такої свободи, якої ми досі не мали.

Розуміння забезпеки перед нуждою

Четверта свобода, яку проголосив наш президент, це свобода від нужди. Ця свобода повинна обіймати: 1. свободу від журби за працю; 2. від журби про утримання родини і утримання на старости літ; 3. від непотрібної журби над недугою і перед голодом; 4. від журби за непорозуміння між наємцями й господарами; 6. від сварні між расами й віроісповіданнями; 6. від страху перед банкротством; 7. від непевности інвестицій капіталу у нових підприємствах, які походять з нових винаходів, від завеликих податків, міжнародних картелів, надто великих вмішувань уряду.

Першим кроком до цього буде приняття конґресової резолюції ч. 114. Вона передбачує право для Злучених Держав скликування на наради Обєднані Держави. А з того вийде рада або суд, перед яким можна буде вислухувати світові непорозуміння й створення машини для недопущення до аґресії. Таксамо треба постаратися про спільну акцію проти безробіття і надпродукції, які повстають із міжнародних причин. Треба теж знайти спосіб забезпечитися перед міжнародними картелями, бо вони придавлюють продукцію та вживають метод, що ведуть до війни.

Саме тепер відповідний час на такі новости

Війна коштує нас десять разів більше ніж повинна коштувати тому, бо демократії не були приготовані на війну. Таксамо й мир буде нас коштувати вдесятеро, як ми не підготовимося належно. Ізоляціонізм є лише параваном, яким заслонюються упривілійовані одиниці, що хочуть панувати над світом. Що правда, багато наших постанов про міжнародні звязки було подиктованих ґрупами, які хотіли розділити поміж себе продукцію, ціни і розділ, ба навіть саму життєву кров світового промислу поміж себе. Ці кліки мали свій всесвітний уряд, який розділював поміж них їхні квоти. Їх представники засідали по міністерствах закордонних відносин, вони творили свою систему митної тарифи та видавали дозвіл кожному багатієви зокрема, хто має продукувати, хто продавати, хто розділяти продукцію. Я не нападаю на бизнесових людей, але представляю способи, якими вони доходили до монополів.

Про цю ролю міжнароднього капіталу висловився перед 13 літами папа Пій XI. так: „Концентрація сили довела до троякої боротьби за панування. Насамперед прийшла боротьба за диктатуру в економічних справах; опісля за контролю над державою, а вкінці до боротьби держав між собою".

Отже картелі в Америці є найбільшою загрозою для американської системи свобідної продукції та розділу, а тимсамим є загрозою для свобідної нагоди для кожного.

Ціла справа набирає ваги, коли подумаємо про те, кільки тепер уряд Злучених Держав має підприємств. Урядові фабрики можна буде вжити на те, щоб дати звичайному чоловікови прожиток і достаток, а також і бизнеменови дати можність відповідного зиску.

Аспірації звичайної людини.

Безпосередна наша ціль така: 1. перемога над Гітлером і Мусолінієм; 2. недопущення представників міжнародних картелів на мирову конференцію; 3. простір над землею має бути забезпечений для потреб промислу і для подорожування звичайної людини; літак повинен бути для услуг в часі мира, а не для потреб війни; 5. міжнародна орґанізація може витворити постійний мир лише тоді, коли буде служити для потреб звичайної людини; 6. міжнародні умови картелів мають бути зареєстровані подібно як міжнародні умови; 7. свобідна продукція вимагає свободи подорожей і тому треба знести паспортові обмеження; 8. людей відсталих треба просвічувати й вияснювати їм значіння міжнародних бизнесових справ.

Піднести життєву стопу життя по цілому світі

Коли по цілому світі не буде впроваджений американський життєвий стандард, тоді проти американців почнуть агітацію зависні люди і знову прийде до війни. Отже в нашім інтересі є змагання завести іншу життєву стопу в цілому світі. Це буде повоєнна революція. Вона прийде, а як скоро прийде, залежатиме від того, яких лідерів будемо мати. Час не жде. Треба спішитися. Те, що різні пророки мріли упродовж 3,000 літ, може тепер сповнитися. Хай мудрість і зрозуміння веде нашого президента й наших 96 сенаторів здійснити мрії світа про універзальний мир.

Важний Ювилей

У всьому культурному світі так водиться, що обходять ювилеї в памятку якихсь важних подій. Цього року припалиб не одні важні ювилеї, що їх святкував би український нарід на своїх землях, але там тепер не до святкування ювилеїв. Дотого і наші звязки з краєм зірвала воєнна заверуха. Та тут, на свобідній американській землі, можемо й в воєнні часи святкувати дні важних подій, а до таких належить День 15. вересня 1943, коли то минає 50 років від появи першого числа українського часопису „Свобода", що вдержався по нинішній день завдяки витривалости і невтомній праці одиниць. Вага цього одинокого народнього українського щоденника в Америці є в тому, що він був за ті довгі роки дороговказом для тутешнього українського громадянства, що з нього воно черпало знання, що через нього мало звязок з тим найдорожчим, що його залишено на тих українських землях, звідки ми вийшли. З нагоди 50-літнього Ювилею бажаємо Свободі ще кращого розвитку, редакторам і співробітникам витривалости в їх тяжкій праці, яка в часі воєнного лихоліття стала ще тяжчою, ніж нею була давніше.

Осип і Анастазія Кочани,
Джоліет, Ілл.

У таборі рекрутів.

Капраль: „Що рекрут, то рекрут. Чому ти причепив баґнет на лівім боці, а не на правім, як припис каже?"

Рекрут: „Бо я майкутник, пане капраль".

—o—

Коротко

— Ромку, старий друже, якже то добре, що ми стрінулись...

— Гм, та ніби добре, але я згори тобі кажу, що не маю при собі ні одного доляра...

ЧИТАЙТЕ УКРАЇНСЬКІ КНИЖКИ І ҐАЗЕТИ БО ЧАСТЕ ЧИТАННЯ ВЕДЕ ДО ПРОСВІТИ. А ПРОСВІТА — ЦЕ СИЛА!

"Свобода" і Український Народний Союз

(Докінчення зі стор. 2-гої)

праці цією рушійною силою, при помочі якої Союз вів усю свою пропаґандну роботу в кожній кампанії за новими членами. А таких кампаній за час існування Союзу було чимало. Цілі сторінки Свободи були переповнені в часі кожної кампанії відповідними статями, та гарячими закликами до батьків і матерей, до старших і до молоді, та взагалі до всього нашого громадянства, ставати в ряди Союзу, та будувати таку організацію, яка своєю працею в користь членства, в користь Америки, а також в користь поневоленого українського народу, світилаб прикладом гідним до наслідування прийдешніми поколіннями. Ці слова Свободи, защіплені в душах і серцях Союзовців, проявлялись опісля ділами, а діла давали щораз то нові ряди нових членів, які провадили не тільки Союзову, але також і корисну громадську працю.

Свобода була потрібна Союзові не тільки в орґанізаційних справах, але також і в його громадянській праці. Бо Союз, це не тільки обезпеченева орґанізація; але також і народня установа, яка за ввесь час свойого існування виконувала завжди певні громадські обовязки. Ці обовязки приявлялись в праці У. Н. Союзу над культурним, економічним і національним піднесенням його членства та взагалі українсько-американського загалу. Ці обовязки проявлялись також у несенні матеріяльної й моральної номочі визвольним змаганням українського народу. І цих обовязків Союз не міг би був сповнити якслід, і не зможе їх набудуче сповняти без свойого орґану, без Свободи.

Свобода й Союз звязані так тісно організаційними й ідейними вузлами, що одно без другого не може існувати. Бо Свобода відіграє таку важну ролю в існуванню У. Н. Союзу, що сміло можна сказати, що як довго буде Свобода, так довго буде існувати й Союз.

Союз у такій формі, з такими ідеями й ціллями, як ми його знали, як ми його тепер знаємо й яким ми бажалиб задержати його набудуче. Колиб не стало Свободи, тоді Союз перемінивсяб тільки в звичайнеш асекураційне підприємство, а це не було й не є його одиноким завданням. Тому потреба видавання Свободи буде завжди існувати. Тепер вона видавана українською мовою, а колись може бути видавана анґлійською, але видавати її треба буде завжди, якщо хочеться вдержати Союз живою, ідейною, а не чисто асекураційною бизнесовою орґанізацією. Бо переглядаючи річники Свободи й вчитуючись в них про те, що й скільки ця Свобода писала про Союз за час його 50-літного існування, ми мусимо признати, що Свобода була душею Союзу. Тому то Союз потребує цеї Свободи й потребуватиме її так довго, як довго він має остатись провідною, народньою інституцією тут на американській землі.

РЕЛІҐІЙНІ Й НАУКОВІ КОРИФЕЇ ЗА МІЖНАРОДНЮ ОРҐАНІЗАЦІЮ МИРА.

Ню Йорк Геральд-Трибюн подає вістку, що незабаром буде виданий заклик релігійних провідників споміж католиків, протестантів та жидів для підтримання руху в ціли створення міжнародної орґанізації для забезпеки оправедливого й постійного мира по цілому світі. Заява буде підписана трицять мислителями й достойниками головних крайових церковних груп упродовж двох тижнів. Буде це перша цього роду акція в світі. Переговори для такої акції велися кілька місяців між провідними людьми споміж протестантів, католиків та жидів. Основою для цієї важної заяви є пять точок, проголошених папою Пієм XII. на Різдво 1939 р. Це такі точки:

1. Право до життя і незалежности всіх держав, великих чи малих, сильних чи слабих; 2. освободження держав від важкого поневолення через перегони для узброєння; усунення небезпеки, щоб насилля не зломили цієї засади, як права; 3. створення міжнародних установ, які послужаться досвідом з невдачі попередних подібних спроб; 4. вибір світових провідників, які малиб почуття відповідальности й розуміння людських потреб, на підставі відвічних і незрушних божих прав, та таких, що відчувають голод тих правд, які були проголошені в „Проповіди на Горі", а які містять у собі підстави моральної справедливости.

На конференції Знання, Фільософії й Релігії, що відбулася в університеті Коломбія приготовано апель, затверджений 200 провідними людьми з цих ділянок; в апелю сказано, що Обєднані Держави після перемоги мають створити „світове товариство націй, яке моглоб успішно протиділати затіям, що загрожують мирови".

ПРАЦЮВАТИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ, ЦЕ, В ПЕРШІЙ МІРІ, ПРИЄДНУВАННЯ ДО НЬОГО ЯКНАЙБІЛЬШЕ НОВИХ ЧЛЕНІВ.

ПЕРЕЧИТАЙТЕ БРАТТЯ ЦЕ УВАЖНО.

„Свобода" ч. 24. з 1894 року: Порада нашим братам в Ансонії, Конн., яку „Свобода" поручає уважно прочитати. Ось вона:

„Не много там вас є і тому не маєте чого ділитися аж на два братства. Заложіть собі одно, а добре, як два, що на те, щоб лишень сваритись між собою. Хто між вами є трохи письменний і святі книги читає, повинен памятати, як стоїть написано:

„Не хвались сильний силою, ані багатий багатством, ані мудрий мудрістю, бо всі ми юродові Христа ради".

„Хто трохи просвіщенніший, най научає мало знаючого Лучіться в одну громаду, тримайтесь одного братства, любіться як браття, а не сваріться і не кленіть та сміху з себе не робіть. Хто хоче бути у вас перший, хай буде всім слуга..."

$2,200 НА СЕКУНДУ.

Рахують, що Америка цього року витратить на війну 75 біліонів долярів. Це значить, денно $200,000,000, на годину коло $8,000,000, а на секунду $2,200.

Завзяті бої американців з німцями довкола Салерно

Американські кореспонденти, що доносять про бої Пятої Американської Армії під Неаполем в Італії, кажуть, що тих боїв не можна рівнати щодо завзятости з тими, що були в Сицилії чи Північній Африці. Пристань Салерно, де іде найсильніша боротьба, вже переходила кілька разів з німецьких рук в американські й навпаки. Німці, кажеться далі, ставлять розпучливий опір. Чисельно вони мають більшість, бо не так легко довезти відразу більшу скількість аліянтських військ, хоч допомога є постійна, а іде під охороною сильної аліянтської фльоти, що теж обстрілює з моря ворожі позиції на суші. Як виглядає, то ген. Ромель, що є начальним командантом над военними операціями в Італії, хоче завдати Пятій Американській Армії і Восьмій Британській якнайбільші удари, щоб їх сильно ослабити, заки вони зустрінуться з головними німецькими силами, що є розложені в північній Італії. А саме там прийде згодом до рішальної боротьби. Аліянтська стратеґія змагає тепер до цього, щоби якнайскорше злучити обидві армії, американську і британську, та вести далі военні операції спільно, на одному фронті. Та забере яких пять днів, заки це станеться, бо віддаль ще далека, а комунікація погана. Восьма Британська Армія уже майже очистила цілу полудневу Італію від ворога і не зустрічає тепер нігде ніякого поважного опору. Там і так було мало німецького війська, а те, що було відступало в неприступні гористі місця і звідтам пробувало спиняти британські наступи.

СОВЄТИ В ПОХОДІ НА КИЇВ.

В совєтських военних звідомленнях вже щораз частіще згадується за Дніпро і Київ, з чого заключають, що совєтські війська готові опинитись біля столиці України ще заки закінчиться отся офензива. Кажеться далі, що совєтські частини посуваються в такому скорому темпі, що німці не мають часу відступати і тому захоплюється цілі поїзди з втікаючими вояками. Ще далі подається, що в Україні, на полудне від Бахмача знищено майже чотири німецькі дивізії в такий спосіб, що з них майже ніщо не остало.

ЯК Є ВЛАСТИВО З НІМЦЯМИ НА ФРОНТІ?

Лондонські военні коментатори дивуються, що німецькі війська можуть ставиви в Італії такий завзятий опір, а в Росії раз-у-раз відступають. Ось це їм неясне. Бо коли в Совєтах не знати, де і коли скінчиться німецький відступ, то в Італії виразно заповідають, що хоч знають, який буде остаточний кінець боротьби, то певні, що вона буде довга і дуже завзята. А коли зачинають люди роздумувати над ось такою ситуацією, то не диво, що мають повно місця для різного роду здогадів.

ЩОБ ЗБОРОТИ ІНФЛЯЦІЮ.

Інфляція (подешевіння гроша й побільшення його кількости в обігу) — це небезпека для господарства нації. Тому Конґрес у Вашинґтоні дав владу урядові її поборювати. І уряд це робить, через вищі податки, позичання грошей у громадян (продаж бондів), через контролю цін і платень.

З Конґресом та урядом у цій преважній справі мусить співпрацювати все громадянство Злучених Держав.

Подають таких сім способів, як громадянство може помогти, щоб збороти загрозу інфляції:

1. Купуй і держи военні бонди — щоб позичити нашому краєві гроші, яких він потребує на війну, щоб добути перемогу.

2. Плати радо свою частку у податках — в тім і підвищені податки, бо цього наш край потребує.

3. Подбай про себе й про майбутнє своєї родини при помочі життевого обезпечення й щадження грошей.

4. Сплачуй свої довги, скільки лише можеш, і стережись нових непотрібних довгів.

5. Купуй лише те, що потребуєш, і старайся, щоб те, що маєш, протривало довше.

6. Тримайся без вагання пайкових приписів (решениґ рулс), щоб шанувати товари, яких є замало.

7. Співпрацюй з програмою уряду про усталювання цін і платень.

Як довго будеш ще жити?

Майже всі люди вмирають неприродною й передчасною смертю. Байдуже, що їх забиває — стрільно гармати чи туберкульоза, скора отрута военного ґазу чи повільна отрута-алькоголь, тягар, що звалився на голову чи праця понад силу. В усіх тих випадках смерть не була природна, прийшла несподівано заскоро.

Природна смерть.

Природна смерть це тільки смерть зі старости. Тоді, як сили людини поступнето слабнуть, завмирає чинність всіх органів і поволі, без болю та терпінь приходить смерть, подібна радше до сну.

Та це буває тільки в глибокій старости, що її не доживає майже ніякий чоловік.

У старинних переказах згадується про людей, яо жили навіть понад 500 літ. Нам трудно в це повірити. Але є й зовсім певні відомости про людей, що жили дуже довго. І так: Анна Барак умерла в 1883 р. на Моравах, маючи 123 роки; хірурґ Політіман умер в 1825 р., маючи 140 років, норвежський моряк Дракенберґ умер у 1772 р. в 146 р. життя, анґлійський селянин Тома Парра помер в 1721 році, коли мав 152 роки, угорський дідич Петро Зартай, умер в 1724 р., маючи аж 185 літ.

Така глибока старість не завжди зміняє чоловіка в безрадну руїну, що тяжить собі і своїм близьким. Багато столітніх старців були досить сильні й радили собі до смерти самі, без жадної помочі. Норвежець Дракенберґ служив у маринарці аж до 81 року життя.

Статистика виказує, що зі зростом добробуту і культури в якомусь краю росте й пересічна довгота життя його мешканців. І так напр. поки почали стосувати сировицю проти віспи, люди жили пересічно на 2 роки коротше, ніж пізніше.

Кожний чоловік хотів би жити якнайдовше. І кожний хотів би знати, кілько років має ще перед собою.

Обчислім і собі.

Цією справою дуже цікавляться американські обезпеченеві товариства. Вони хочуть можливо якнайдокладніше знати, кілько років будуть ще жити ті, що хочуть в них обезпечитися. Залежно від цього установляють висоту обезпеченевої вкладки.

Довголітня праця лікарів і вчених виказала, що число літ життя, які лишилися ще людині можна виразити при помочі взору

$$\frac{96 - X}{2}$$

при чому X означає число вже прожитих літ даного чоловіка.

З того взору виходить, що двацятилітній чоловік має вигляди прожити ще 38 літ — (96 — 20) : 2 = 38, отже доживе до 58 літ. Чоловік пятьдесятьлітній може числити ще на 23 роки життя — (96 — 50) : 2 = 23, отже доживе до 73 року життя. Інакше сказавши — разом з віком зростають і вигляди на довге життя.

Це річ зовсім зрозуміла. Чим чоловік старший — тим більше доказав свою життєздатність і може сподіватися дожити гарної старости.

Очевидно, що цей підставовий взір треба брати тільки приблизно, бо кожний поодинокий припадок вимагає різних поправок.

Перша поправка, що зменшує або збільшує число років — залежить від довготи життя родичів. Як вони дожили пізної старости — можна вважати, що й їхні нащадки підуть їх слідами — і навпаки.

Друга поправка залежить від будови даної людини. Між іншим зачислюється „на плюс", як грудна клітка має ширший обвід ніж черево. Третя поправка є звязана з хворобами, що їх перебував цей чоловік. Чим більше хворіб, тим організм більше знищений, ближчий до смерти. Спеціяльно зле впливають на здоровля хвороби нирок і печінки.

Врешті остання поправка, чи не найважніша, залежить від цього, чим людина займається. Напр. живуть коротко — гірники.

При поочі поданого вище взору, відповідно поправленого, обчислюється роки, що лишаються ще до смерти. А довголітні досвіди виказали, що ці обчислення найчастіше відповідають дійсности.

ТАРЗАН, ч. 836. Освітлені.

На приказ Тарзана Зіла вискочила крізь вікно в темні води.

Тарзан кинувся за нею, підчас коли їх вороги стріляли за ними з револьверів.

Як вони найшлися в воді, недалеко почувся стукіт моторового човна. Світло з човна кружляло по воді, поки їх освітило.

„Тарзан і дівчина втікають", сказав один з людей на човні. „Ловім їх!"